

tidsskrift.dk

En theologisk Professors diplomatiske Mission.

Historisk Tidsskrift, Bind 8. række, 1 (1907)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_8rk_0001-PDF/hto_8rk_0001_98079.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=98079>

pdf genereret den : 28/5-2008

En theologisk Professors diplomatiske Mission.

Af

E. Gigas.

Over de nærmere Omstændigheder ved den Rejse til Spanien, som i Aarene 1786 og 87 foretoges af D. G. Moldenhawer, Prof. theol. ved Københavns Universitet, har der hidtil hvilet en mærkelig Hemmelighedsfuldhed. Det vides med nogenlunde Sikkerhed, naar han drog ud, og naar han vendte hjem; men hvad han foretog sig dernede har været saa temmelig uopklaret. Det hed sig rigtignok — hvad man erfarer af P. E. Müllers Nekrolog over ham — at han ikke blot havde videnskabeligt Øjemed med Rejsen, men at der af den danske Regering var betroet ham et politisk Hverv; dog, hvori dette bestod, derom tav Kilderne. Et Vidnesbyrd om, hvor stærkt der fra vore Autoriteters Side vaagedes over at Ingen fik noget at vide om Rejsens Formaal, dengang den gik for sig, har man i Balthasar Münters Breve til Sønnen, den senere Biskop Fr. Münter (jeg har Hr. L. Bobé at takke for venlig Meddelelse om denne Kendsgerning). Den 15de Marts 1768 skriver han til sin Søn, som paa den Tid opholdt sig i Udlandet: „Moldenhauer — dette er en Hemmelighed, som han har betroet mig — rejser strax efter Paaske igen til Spanien; endnu før Sommerens Udgang kommer han til Rom, og haaber sikkert at være her tilbage inden

Aaret er udløbet. Gid jeg dog var i hans Sted! Om denne hans Rejse ville kun meget faa Mennesker her faa noget at vide. Paa lignende Maade, tænker jeg, skal du ogsaa engang komme til at gøre en Rejse herfra til England¹. Endnu mere betegnende udtrykker han sig i et senere Brev (af 4de Juli): „Moldenhauer er rejst i disse Dage. Han bliver vistnok borte i et Aar, maaske endnu længere. I den Tid maa da vel det theologiske Studium hvile. At han gaar til Spanien, er sikkert. Skulde jeg nogensinde have skrevet noget til dig om Hensigten med hans Rejse og om dens Bestemmelse, saa maa du bevare det som den helligste Hemmelighed. Sagen er af den største Vigtighed og kendes kun af tre eller fire Personer foruden ham selv. Heller ikke ligeoverfor ham, naar du maaske skrev til ham eller han mødte dig et eller andet Sted, maa du lade dig mærke med det mindste derom“. — Fra saa gamle Statshemmeligheder plejer man jo imidlertid ellers at kunne drage Sløret nutildags ved Hjælp af Arkivundersøgelser; men hverken Rigsarkivet eller Udenrigsministeriets Arkiv have kunnet yde mig nogen direkte Oplysning fra deres Samlinger¹).

Grunden hertil — eller ialtfald en væsentlig Grund — er, at en stor Del Akter vedkommende Sagen have siden Moldenhawers Død 1823 henligget ubemærkede i en gammel Chatolskuffe paa det kgl. Bibliothek, hvor Overbibliothekar H. O. Lange tilfældig fandt dem for ikke længe siden. At de give klar Oplysning om Sagens Sammenhæng, vil det Følgende vise.

¹ Smlg. min Bog „Spanien omkring 1789. Kulturhistoriske Fragmenter efter D. G. Moldenhawers Rejsedagbøger“, Kbh. 1904, S. 7—9.

I.

Det 1781 oprettede Aktieselskab, som kaldtes „det østersøiske og guineiske Handelsselskab“ ¹⁾, var efter Fredslutningen mellem England og Nordamerika indtraadt i en Nedgangsperiode, som stod i stærk Modsætning til dets prangende Begyndelse. Den Del af dets Virksomhed, hvortil man især havde knyttet Forhaabninger, var Handelen paa Guinea, nemlig Slavehandel. Man havde givet det nye Selskab „Eneret til at drive Handel paa Kysten af Guinea, hvor vore Forteresser og Loger ere beliggende“, og tog fornemmelig Sigte paa Afsætning i de fransk-vestindiske Kolonihavne. Men efter de første halvtredie Aars Forløb viste Konjunkturerne sig idet hele vanskelige paa alle Kanter, og Aktiernes Kurs dalede i en uhyggelig Grad. 1785 gik Kompagniet i sin Nød til Finanskollegiet, som efter Grev Ernst Schimmelmans Forslag, approberet ved kgl. Resolution af 9. Dec., indvilligede i at befrie de betrængte Interessenter for over en Million af Gældsbyrden. Der projekteredes samtidig forskellige Forretninger, som skulde bringe Selskabet paa Fode igen, — for en Del af humane Hensyn, nemlig til de mange ubemidlede Folk udenfor Købmandsstanden, der havde Aktier i det. Hvad Guineahandelen angaar, vilde man se at faa Frankrig til at tillade Negerindførsel paa Santo Domingo. En nedsat Kommission, som skulde drøfte Planerne for Selskabets Drift, saae imidlertid meget mørkt paa Sagerne, og der viste sig stærk Stemning for at ophæve det. Schimmelman, der samtidig var

¹⁾ Smlg. (ligel. for det Følgende) J. Schovelin, „Fra den danske Handels Empire“, Kbh. 1899—1900; I, S. 143—145; II, S. 126—135. Se ogsaa Nathanson, „Danmarks National- og Statshusholdning“, 2. Udg., Kbh. 1844, S. 709, 750—753.

baade Finans- og Kommerceminister og Direktør i Selskabet, vilde dog endnu ikke give tabt og tilstræbte en ny Reorganisation, hvorunder hørte, at Negerhandel skulde genoptages, — det er underligt at se den Mand, hvem Slavehandelens Afskaffelse i Danmark 1792 skyldes, foreslaa dens Fortsættelse sex Aar tidligere! Een Kommission skulde gaa til Guinea, en anden til Vestindien for at undersøge Forholdene omhyggelig. De foreslaaede Reformer gjordes til Genstand for Underhandlinger mellem Finanskollegiet og Selskabets Direktion, og en Generalforsamling indvarsledes til 28de August 1786, hvor det hele Foretagendes Skæbne skulde afgøres.

Ernst Schimmelmann var som bekendt en Mand med Ideer, og han nøjedes ikke med at ville raade Bod paa Selskabets guineiske Tab ved at tilstræbe franske Forbindelser. Han vendte ogsaa Blikket mod et andet Land, nemlig Spanien, som en af de Magter der havde de største Besiddelser i Vestindien. Og da han tillige var Direktør i det 1778 oprettede vestindiske Handelselskab, hvis i sin Tid under glimrende Omstændigheder begyndte Virksomhed endte med sørgelig Tilbagegang og med Statens Overtagelse af dets Aktiver ved Udløbet af 1785¹⁾, søgte han at tilvejebringe en Kombination, hvorved den danske Handels Vilkaar saavel i Afrika som i Amerika vilde modtage Lettelser og hvorved der aabnedes den Udsigter til en lykkeligere Fremtid.

Det, han tænkte sig, var for det første at faa aabnet et Marked for den dansk-guineiske Slavehandel i de spanske Kolonier i Vestindien, for det andet om

¹⁾ Slmg. Schövelin. anf. Værk, I. S. 154—157; II. S. 135—139. Ogsaa Nathanson, „Danm.'s Statshusholdn.“ S. 445—448, 742—750.

muligt at blive af med nogle af de danske Besiddelser paa Guineakysten til Spanien, mod et passende Ækvivalent. Dette sidstnævnte var af særegen Beskaffenhed. Blandt de saakaldte Jomfruer i Vestindien, hvortil ogsaa St. Croix, St. Thomas og St. Jan høre, er der en ret stor Ø, som i Almindelighed benævnes Krabben-Eiland, men hos Spanierne oftest gik under Navnet Bieque (ogsaa andre Former for Navnet træffes, som Bique, Vieques, Boriquen). Den ligger omtrent 14 Mil nordvest for St. Croix, men kun en halv Mil fra Puerto Rico, og skildres som meget frugtbar, skovbevokset og rig paa godt Kildevand. Den er større end St. Thomas, men noget mindre end St. Croix. Først havde Spanierne koloniseret den, — Pater Labat¹⁾ fandt paa sine Rejser Spor deraf —, men de opgav den atter. De vare dog ikke den eneste Nation, som i Aarenes Løb kastede sine Øjne paa denne Ø, der frembød saa lovende Betingelser for Plantagedrift og andet Erhverv.

Danmark begyndte allerede i 1670'erne at nære Planer angaaende Krabben-Eiland, og i 18de Aarhundredes Midte har man fra dansk Side villet gøre gældende, at vort Land virkelig var det første, som havde okkuperet denne Ø. Men sikkert er det, at den danske Nations Forsøg stadig, lige fra det 17de Aarhundredes sidste to Tiaar, stødte paa Englændernes Modstand, ikke mindre end paa Spaniernes. En lang Række Forsøg paa at besætte Øen fandt Sted helt ned i 18de Aarhundrede, ogsaa af danske Guvernører; vort Flag hejstes flere Gange derovre, men — blev atter strøget, da hverken England eller Spanien undte os Besiddelsen, og endda

¹⁾ „Voyage aux isles de l'Amerique,“ Haag 1724, V, S. 309; VI, 419 ff.

optraadte Brandenborgerne en Tid lang som Konkurrenter. Vore Guvernører i Vestindien protesterede pligtskyldigst overfor de andre Nationer, hvergang disse gjorde Mine til at bemægtige sig Øen; men mere kom ikke ud deraf. At den danske Regering stadig holdt paa sin Ret til Krabben-Eiland fremgaar af, at Direktionen for vort vestindiske Kompagni udtalte sin Misbilligelse til Guvernør Bredal, fordi han ikke havde protesteret overfor en engelsk Okkupation ved Aar 1716 eller 1717¹⁾. Ogsaa andre Vidnesbyrd om Danmarks Hævdelse af sin formentlige Ret til Øen har man fra denne og en lidt senere Tid. 1767 fremkom Søren Rosenlund med et vidtløftigt Projekt om Øens Optagelse — „den tilhører Kongen af Danmark“ —, som findes i Original i Rigsarkivet og er trykt i Udtog i Adressekontorets juridiske, medicinske og økonomiske Tidende for 1768. Og endelig taler Schimmelmanss betroede Mand, Lægen P. E. Isert, der 1786—87 rejste fra Guinea til Vestindien og kom forbi Øen, i høje Toner om „dette fortræffelige Land, som til Ære for Skinsygen ligger saaledes evig ubenyttet hen“, som Danmark oftere havde søgt at faa fat i og burde have. Da han kom til Vestindien, hentede alle tre Nationer Træ paa Krabben-Eiland, fiskede der o. desl.; men nogen Kolonisation fandt ikke Sted²⁾.

¹⁾ Ifølge en udat. Optegnelse med E. Ph. Kirsteins Haand, blandt de Moldenhawerske Papirer i kgl. Bibl.

²⁾ Slmg. G. Høst, „Efterretning om Øen Sanct Thomas“, Kbh. 1791, S. VI—VII, XI—XIII, 17, 22, 24—28, 33—34, 36—37, 39—55, 60—62, 65, 74—80, 108, 134—135; „Calendar of State Papers“, udg. af Record Office, „America and Westindies“ 1681—97, under 30. Aug. 1683, 28. Okt. 1684, 2. Juni og 6. Juli 1688, 8. Jan. og 20. Apr. 1689 (med Bilag), 22. Nov. 1694 og 27. Sept. 1697; „Danske Samlinger“, 2. R., V, Kbh. 1876—77, S. 144 ff.; „Jurid., medic. og økonom. Tidende“, Kbh.

Naar Schimmelmänn altsaa havde Planer med Krabben-Eiland, fulgte han en hundredeaarig Tradition, og imødekom desuden et Ønske, der næredes af adskillige Plantere paa St. Croix (hvilket siden skal omtales nærmere). Men der var jo de engelske og spanske Prætensioner. Da Øen laa saa nær op ad en af de største spanske Besiddelser og det egentlig var Spanierne, der i Længden havde holdt andre Nationer borte fra den; da man havde noget at byde i Vederlag, som Spanierne mentes at sætte Pris paa, fordi de selv ingen Etablissementer ejede paa Guineakysten¹⁾, — ansaa man det for rigtigst at indlede Underhandlinger med Spanien først og fremmest, for at faa det til at afstaa sit Krav paa Øen til Danmark. Men det var mellem Kompagni og Kompagni, at Forhandlingen førtes, idet den Mand, som skulde føre den, optraadte som Befuldmægtiget for det østersøisk-guineiske Handelsselskab og henvendte sig til det betydeligste spanske Kompagni, det filippinske.

Dette var stiftet 1784 paa Foranledning af den foretagsomme Finansmand François Cabarrus og havde 25 Aars Privilegium paa Handelen mellem Filippinerne og det spanske Amerika. Til at arbejde for Planen i Spanien udsaa Schimmelmänn Kammerherre Ernst Frederik Waltersdorff, der fra 1778 var Medlem af Regerings-

1768, Nr. 10, 14, 16—18, 22—28; Isert, „Neue Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Amerika“, 1790, S. 288—289.

¹⁾ Spanierne havde ganske vist faaet Øerne Fernando del Poó og Aunobon ved Freden med Portugal 1778, men de gjorde ikke den tilsigtede Gavn, og til selv at drive Slavehandel havde Spanierne hverken dertil indrettede Skibe eller Sømænd, Varer til Tuskhandel eller Læger til at sørge for Negernes Sundhedstilstand. (Bourgoing, „Tableau de l’Espagne“, 2. Udg., Paris 1797, S. 224.)

raadet i Vestindien, fra 1780 tillige Landsdommer paa St. Croix; han havde foretaget flere Rejser i Vestindien, til Frankrig og England i det Øjemed at virke for Danmarks Handel, og fik derfor 1784 en større Sum i Understøttelse af de offentlige Midler¹⁾. Imellem de Moldenhawerske Papirer (disse citeres fremtidig i denne Afhandling som „Mold. Pap.“) er der en udateret Afskrift af en fransk Skrivelse, som Waltersdorff under sit Ophold i Madrid tilstillede Don Vicente Rodriguez de Rivas, den ene af Direktørerne for det filippinske Kompagni. Den er fra Juli 1786. Da den giver en god Forestilling om, hvordan Sagen grebes an i sin Begyndelse, aftrykker jeg her det meste af den i Oversættelse:

„Jeg behøver ikke at sige Dem, hvor behageligt det er for mig, at jeg efter den Forbindelse, som i nogle Aar har fundet Sted mellem vore to Kompagnier, og de Forretninger de have gjort sammen til gensidig Tilfredshed, endda har haft den Ære at gøre Deres Bekendtskab under mit Ophold her i Staden. Jeg ønsker blot at den personlige Agtelse endnu maa forøge den Tillid, som hersker mellem vore to Kompagnier.

Det guineiske Kompagni har hidtil leveret et temmelig betydeligt Antal Negere til de franske Øer i Amerika og har endog i denne Hensigt faaet oprettet Kontrakt med nogle Handelshuse i Frankrig. Jeg smigrede mig da med det Haab, at det danske Kompagni kunde nu paa dette Tidspunkt slutte en lignende Kontrakt med det filippinske Kompagni om hvert Aar at levere et vist Antal Negere til de spanske Kolonier. Men efter de Oplysninger, som De har været saa venlig at give mig, ser jeg, at vort Kompagni umuligt vil kunne levere Dem saadanne til den Pris, De ønsker dem til.

¹⁾ „Dansk biogr. Lexikon“, smlg. Bobé, „Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familie“, V, Kbh. 1902, S. 215.

Med Hensyn til Forskellen mellem den Pris, jeg har forlangt af Dem, og den, De betaler Englænderne, vil jeg blot gøre Dem opmærksom paa, at de Negere, som Englænderne levere Dem, ikke blot ere langt ringere end de fra de danske Etablissementer paa Guldkysten, men at de endog ere af en meget daarlig Kvalitet, baade hvad det Moralske og hvad det Fysiske angaar, i den Grad, at Regeringen paa vore Øer i Amerika ikke engang vilde finde sig i, at vort Kompagnis Skibe indførte denne Slags i Kolonierne, eftersom Forplantningen af en god eller daarlig Race har den største Indflydelse paa en Kolonis Dyrkning og Velfærd, — en Sandhed, som De selv maa have faaet Beviser for. Det er alligevel sikkert, at selv om de Negere, som vort Kompagni kan levere, ikke vare bedre end Englændernes, vilde de altid være forholdsvis dyrere, paa Grund af det længere Stykke Vej, vore Skibe have at tilbagelægge, hvortil kommer at de ere nødte til at hente i fremmede Lande en stor Del af de Varer, vi have Brug for ved Negerhandelen.

Det nære Naboskab imellem de spanske og de danske Kolonier i Amerika synes imidlertid at indbyde de to Folkeslag til Handelssamkvem og til gensidig at lette hinanden Erhvervelsen af alt hvad der kan gøre deres Besiddelser i disse Egne lykkeligere og mere blomstrende. Jeg kan derfor ikke give Afkald paa Ønsket om under mit Ophold i Madrid, hvor kort det end bliver, at faa bragt en ny Forbindelse istand, som vil være til gensidig Fordel for det filippinske Kompagni og det danske guineiske Handelselskab.

Jeg vil altsaa fremsætte for Dem en Idé, jeg har faaet, og som jeg, hvis De synes om den, beder Dem meddele de andre Herrer Direktører i det filippinske Kompagni, som jeg beklager ikke at have gjort Bekendskab med.

Jeg tror, at vort guineiske Kompagni kunde til Deres Kompagni afstaa to Forter paa Guldkysten, med Kanoner, Ammunition og det Hele; denne Sag kunde endda ordnes saaledes, at det kun kostede Dem Lidt. Det vilde da blot dreje sig om at faa at vide, hvad De kunde give vort Kompagni i Bytte; og jeg har da nu tænkt mig Følgende.

De veed uden Tvivl, at siden 1682 gør Danmark Fordring paa den lille Krabbø eller Bouriquen mellem St. Croix og Puerto Rico; men Spanien og England have siden ogsaa gjort Krav derpaa, og ingen af de tre Nationer har villet finde sig i, at en anden af dem nedsatte sig dér, saa at den for Øjeblikket endnu er uopdyrket. Skøndt denne Ø i sig selv er af meget liden Betydning og Klimaet dér er meget usundt, vilde det dog være af Interesse for vort Kompagni at besidde den, eftersom den nuomstunder tjener som Tilflugtssted for alle de Negere, der ere løbne bort fra vore Øer, hvilket er til stor Skade for vore Indbyggere. Negerne fra Puerto Rico flygte ogsaa derover, saa at man ikke kan gaa iland dér uden at udsætte sig for at blive myrdet. Jeg taler af Erfaring, da jeg selv har været der paa Stedet. Disse Misligheder vilde ophøre paa begge Sider, hvis Hofferne i Madrid og London endelig anerkendte Danmarks velbegrundede Ret til Herredømmet over den lille Ø og vilde tillade det danske Kompagni at tage den i Besiddelse; thi da der existerer et Kartel mellem de danske Øer og Puerto Rico om gensidig Udlevering af bortløbne Negere¹), vilde de ikke mere have noget sikkert Sted at flygte hen. Det er altsaa min Tanke, at vort Kompagni — som jeg allerede har sagt — skal til Dem afstaa to Forter paa Guineakysten, og at De til Gengæld skal søge at opnaa hos Deres Regering, at den afstaar til vort Kompagni sine Fordringer paa Øen Bouriquen. Hvad Magasinerne, Ammunitionerne, Varerne til Brug ved Negerhandelen og de andre Ting angaar som befinde sig i vore Forter, skulde De betale dem efter Taxering foretagen af Kommissærer, som skulde udnævnes af begge Parter. Saaledes vilde De istedenfor en omtvistet Fordring, der aldrig vil kunne være Spanien til noget Gavn, erhverve en Besiddelse, et virkeligt Territorium af største Betydning for Deres Kolonier i Amerika og særlig for Deres Kompagni.

Eftersom de danske Forter paa Guineakysten ere for flere Aar siden overladte af Kongen til det danske guineiske

¹ Dat. 16. Dec. 1767, tr. i Høsts anf. Skr., S. 159.

Kompagni, ere de nu det nævnte Kompagnis særlige Ejendom. Da alle dets Interesser ere overdragne mig og jeg er i Besiddelse af Grev Schimmelmans — Finans- og Kommerceminister og første Direktør for Kompagniet — fuldkomne Tillid, vil jeg med det filippinske Kompagnis Direktion kunne diskutere og træffe Bestemmelse om alle de Punkter, som vi ville finde at være af Betydning for begge Parter. Jeg forstaar, at da det, som det danske Kompagni forlanger i Bytte for den Afstaaelse, det kan gøre Dem, ikke er Deres Kompagnis særlige Ejendom, ere De nødte til at gøre Skridt hos Deres Ministerium for at opnaa hos Hans katholske Majestæt, at han sætter Dem istand til at erhverve en Besiddelse, som De anse for ligesaa fordelagtig for de spanske Kolonier overhovedet som for Deres Kompagni i Særdeleshed. Men det nuværende spanske Ministerium opmuntrer i saa høj Grad dette Lands Handel og arbejder med saa megen Visdom og saa meget Held paa alt hvad der kan bidrage til at bringe Hans katholske Majestæts Besiddelser i mere blomstrende Tilstand, at De uden Tvivl kunne ved denne Lejlighed gøre Regning paa Deres Ministeriums Beskyttelse og Støtte. Skøndt paa den anden Side Danmarks Ministerium ikke for Øjeblikket kan blande sig i en Sag, hvor det drejer sig om det guineiske Kompagnis Særeje, er det dog afgjort, at nævnte Kompagni ikke vilde kunne skille sig ved sin Ejendom til en anden Magt uden Kongens Samtykke og Ratifikation; men naar vi engang ere blevne enige om Udvexlingen, forpligter Grev Schimmelman sig til at opnaa hos Kongen, at Hs. Maj. giver sin Minister hos Hans katholske Majestæt de fornødne Ordre og Instruxer. Jeg har endnu kun een Bemærkning at gøre. Naar Kompagniet har opnaaet ved det filippinske Kompagnis Mellemkomst, at Hans katholske Majestæt afstaar det sine Fordringer paa Krabbeøen, er det fremdeles nødvendigt at ligeledes den engelske Regering afstaar det sine Fordringer paa den nævnte Ø; men da den nævnte Regering uden Tvivl ikke ønsker, at Spanien skal erhverve Besiddelser paa Guinea-kysten, hvorfra det selv kan hente de Negere, som dets Kolonier have Brug for i Fremtiden, Besiddelser som kunne

sætte det istand til at undvære dem, der nu leveres af engelske Købmænd, er det af største Vigtighed for denne Sags heldige Tilendebringelse, at den Afstaaelse, som det danske Kompagni vil gøre det filippinske, holdes skjult for England. De vil altsaa uden Tvivl selv finde, at om denne Sag maa forhandles i allerstørste Hemmelighed og at De ene og alene maa meddele den til de Personer, hvis Medvirken er nødvendig.

Da jeg kun agter at opholde mig i Madrid saa længe som denne Sag fordrer og som der er Udsigt til en heldig Afslutning, beder jeg Dem være saa venlig at høre de andre Herrer Direktørers Mening, saa snart det lader sig gøre, og forud underrette mig derom, for at jeg derefter kan træffe mine personlige Arrangementer og enten fortsætte min Rejse til Lissabon, hvor jeg har isinde at gaa ombord for at sejle til de danske Øer, eller blive her indtil Sagens Udgang. Jeg har den Ære (o. s. v.).“

Derefter følge nogle Notitser om de danske Besiddelser i Guinea, dels rent geografiske, dels angaaende Negerhandelen: hvilke Varer man bruger dertil ved de danske Etablissementer, at det guineiske Kompagni hidtil kun har anskaffet 3—4000 Negere om Aaret¹⁾, fordi omtrent nu kun de franske Øer Guadeloupe og Martinique frembyde Marked derfor (naar det danske Vestindien undtages); men at den heldige Ordning med Indskibningen ved Forterne bevirker, at Dødeligheden blandt de danske

¹⁾ 1781—84 udførtes if. Nathanson ialt over 11000 Slaver fra det danske Guinea, deraf henved 9000 til fremmede Steder, kun lidt over 2000 til Dansk-Vestindien; Forf. (anf. Skr. S. 709) kalder Tallet meget betydeligt. Noget forskellige Talangivelser — ogsaa angaaende de to følgende Aar — findes i C. Alberti's Afhandling „Den danske Slavehandels Historie,“ *Nyt hist. Tidsskr.* III, S. 238—240. — Hos P. Bonnassieux, „*Les grandes Compagnies de commerce*“, Paris 1892, S. 443, hedder det, efter en „*Mémoire*“ af Champagny, dat. Brest 6. Sept. 1786: at en fransk Korvet havde i det Aar besøgt de danske Etablissementer paa Guinea-kysten og fundet dem i god Stand; Aaret før vare derfra udgaaet 8 Skibe, hvoraf 4 danske, med ialt 4000 Negerslaver.

Negere kun er ringe, ikke mere end 5 Procent. Dersom der var større Kapital at anvende saavel paa denne Handel som paa den med Elfenben og Guldstøv, vilde den kunne antage betydelig større Omfang. De to Forter, der tilbydes Spanien, er Kongensten og Prinsensten; men skulde et eller to andre behage det filippinske Kompagni bedre, vilde det ikke volde synderlig Vanskelighed. —

Som man ser, fremstiller Waltersdorff Planen som oprindelig udgaaet fra ham selv; det er vel et diplomatisk Fif. Men naar den danske Diplomat i Modsætning til Andres Omtale af Krabben-Eilands Værdi betegner den som „très peu considérable“ og understreger dens formentlig usunde Klima, saa kunde den spanske Kompagnidirektør maaske just herved blive mistænksom og komme til at tænke paa Ordsproget „Quien dice mal de la pera, ese la lleva“: den som taler ondt om Pæren, han snapper den tilsidst ¹⁾.

Imidlertid skrev Walterdorff hjem om sine første Skridt ²⁾. At han var bleven forestillet ved Hoffet, at Grev Floridablanca — Premierministeren — havde mod-

¹⁾ I sin ret udførlige Skildring af Øen, som han besøgte 1701 og 1705, priser Pater Labat netop dens sunde Klima. Han taler idethele i høje Toner om den og beklager, at Frankrig aldrig har annekteret den.

²⁾ Dette erfarer man af et Brev fra Kirstein, dengang Schimmelmans Privatsekretær — fra 1786 desuden Sekretær og Bogholder ved den vestindiske Gælds Likvidation — til Moldenhawer, 25. Juli 1786 (Mold. Pap.). Waltersdorffs Brev er vel som saa meget andet gaaet tilgrunde ved den vandalske Fremfærd mod de Schimmelmansske Papirer, der for en Snes Aar siden ødelagde Størstedelen af denne vigtige Kilde til Tidens politiske, litterære og merkantile Historie (se L. Bobé, „Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede“, V, S. 238). Heller ikke de Kirsteinske Papirer, dels tilhørende Rigsarkivet, dels Hr. Dr. phil. C. Rothe, give nogen Oplysning.

taget ham med megen Udmærkelse, at han havde gjort Bekendtskab med Cabarrus og med den før nævnte Direktør for det filippinske Kompagni. Med denne „Don Vincent etc. etc. etc.“, som Kirstein — se Anm. paa foreg. Side — spøgende kalder ham, havde han talt om almindelige Handelsforbindelser mellem Spanien og Danmark, f. Ex. Negerleverancer til Sydamerika; det vilde han saa indtil videre tale og skrive om og derpaa træde frem med det bevidste Projekt, „som om det var en Idé, der var falden ham ind“. Dreyer, den danske Gesandt i Madrid, som forresten dengang laa meget syg, havde ogsaa skrevet til Kjøbenhavn og lovet at bistaa med Raad „uden at ville blande sig ministerialiter i Nogetsomhelst, naar han ikke faar udtrykkelig Ordre dertil“. Sagen saae da, som Kirstein siger, foreløbig „ziemlich erträglich“ ud. Dette er altsaa før Waltersdorff sendte sin Skrivelse til den spanske Direktør. Men ikke længe efter ere Udsigterne langt fra saa lovende. Under 29. Juli meldte Waltersdorff¹⁾, at to Dage senere vilde han rejse til Lissabon; han havde blot forhandlet med Don Vicente, og denne havde meddelt Koloniminister Galvez hans Forslag; fra ham havde han faaet det Svar, at Øjeblikket ikke var gunstigt for denne Underhandling, thi Ministeriets Opmærksomhed var nu henvendt paa forskellige vigtige Genstande, især Handelstraktaten med England.

Waltersdorff var 30. Nov. 1785 bleven udnævnt til Vice-Generalguvernør i Vestindien; det var følgelig i ethvert Tilfælde paa Tide, at han rejste over til sin Post. Men en Afløser i den handelspolitiske Mission var allerede udset og paa Vejen til Madrid, nemlig Professor

¹⁾ Kirstein til Moldenhawer, 2. Sept. 1786 (Mold. Pap.).

D. G. Moldenhawer. Det hedder i P. E. Müllers Nekrolog over ham, at det var A. P. Bernstorff, som foranledigede hans Sendelse; herom har jeg dog intet ellers kunnet finde. At man valgte ham til Hvervet, lader sig forklare dels af hans personlige Egenskaber — han var livlig, intelligent og verdenserfaren —, dels af den Grund at han før havde været dernede og havde gode Forbindelser fra den Tid, dels af at han var et fremtrædende Medlem af den dygtige og formaaende tyske Kreds i Kjøbenhavn, hvortil jo bl. a. Schimmelmänn maatte siges at høre. Fra først af synes det at have været bestemt, at Moldenhawer nærmest skulde gaa Waltersdorff til Haande i Madrid, saafremt denne sidste var der endnu, naar den nye Udsending kom dertil, og vilde blive der, indtil Forhandlingerne havde naaet et Resultat. Han fik derfor et Anbefalingsbrev (dat. Kbhvn. 30. Juni 1786) med fra Schimmelmänn til Waltersdorff, hvilket han dog aldrig kom til at aflevere, da W. var rejst fra Madrid før hans Ankomst¹⁾.

Synderlig glad over at skulle være Waltersdorffs Hjelper har Moldenhawer dog næppe været; han har foretrukket selv at have Underhandlingen i sin Haand. Det ses af Kirsteins Brev til ham af 2. Sept.: „De vil rimeligvis ikke træffe ham dernede, og er vel næppe utilfreds dermed“. Kirstein som Moldenhawers gode Ven, hvis Breve til ham for en Del ere af udpræget privat Indhold, tilføjer nogle Ord, der indeholde en vis Kritik over den Maade hvorpaa Sagen var indledet: „Det

¹⁾ Det ligger i Mold. Pap. — Naar i det Følgende ingen Kildeangivelse anføres ved Aktstykker vedrørende Sendelsen, findes disse ibl. de i det kgl. Bibliothek fremdragne Moldenhawerske Papirer.

overlades nu ganske til Dem, hvilken Vej De vil slaa ind paa. Jeg skriver Dem dette til, fordi mit Navn er mit Navn og denne Skrivelse saaledes bliver en epistola obscuri viri, hvad der i uforudsete Tilfælde kunde være heldigt. At visse Ideer nu allerede ere henkastede, som De først vilde henkaste, vil sandsynligvis ikke være Dem ganske tilpas; Spørgsmaalet er imidlertid, om man allerede har reflekteret videre derpaa, hvorom jeg tvivler“. — Den Instrux, som Moldenhawer fik med, er dateret Kbhvn. 1. Juli 1786, skrevet med KIRSTEINS Haand og undertegnet af Schimmelmann. Den taler først om Krabben-Eiland, som Danmark gerne vilde tage virkelig i Besiddelse og opdyrke. „I den Forudsætning at man kunde stille England tilfreds, vilde det komme an paa at bevæge Spanien til ikke at lægge nogen Hindring i Vejen for at man saaledes tog Øen i Besiddelse og kultiverede den“. Krabben-Eiland er jo nemlig saa nær ved Puerto Rico, at man ved lav Vandstand kan vade fra den ene Ø til den anden. Skulde en større Magt, f. Ex. England, komme i Besiddelse af Øen, vilde det være meget ubehageligt for Spanien; thi en saadan Stat vilde naturligvis bygge stærke Fæstningsværker og lægge en betydelig Garnison derpaa. Dog, fra Danmarks Side er intet saadant at frygte; man kan ligefrem forpligte sig til kun at lade fredelige Plantere bosætte sig der, uden anden Befæstning end den som behøves til at værges sig mod Negeroprør. Ja, man kan endda fremstille den nære Beliggenhed som et heldigt Moment under visse Omstændigheder, nemlig hvis der engang skulde opstaa Fjendskab mellem Spanien og det Land, der ejer Øen; det maa dog tilstaas at denne Nærhed væsentlig er at opfatte som en uheldig Omstændighed. At Øens

Jord er ypperlig til Sukkerdyrkning, indrømmes i Instruxen; men den kan „dog ogsaa nu fremstilles som en lille udyrket Besiddelse af faa Miles Omkreds, hvis Okkupation hovedsagelig kun kunde interessere et eller andet Selskab“. At tidligere Underhandlinger ere strandede, kommer af, at man fra dansk Side ikke havde noget at byde i Mage-skitte (her er altsaa Krabben-Eilands Erhvervelse fremstillet som det vigtigste Punkt for Danmark, og de guineiske Forter opstilles kun som Ækvivalent). Det saae nemlig strax ud, „som om Spanien skulde afstaa en Sukkerø til Danmark uden videre Fordel, medens der om muligt kun maatte være Tale om et lille udyrket, ubefæstet Stykke Land“. Foruden Kongensten og Prinsensten kunde man, om det skulde være nødvendigt, ogsaa afstaa Fortet Fredensborg, alle med fuldstændigt Inventar. Maaske ogsaa Skibe og Varelager. Men for dette sidstnævnte maatte det østersøiske Kompagni have en ganske sikker Betaling, dog eventuelt med Indrømmelse af en passende Rabat. Derefter følge i Instruxen et Par Sætninger, som fortjene at lægges særligt Mærke til: „Der er hovedsagelig endnu at bemærke, at hele denne Underhandling ikke maa tage en saadan Vending, at den bliver en ministeriel Underhandling, men kun tage sig ud som et Handelsselskabs Forslag, der ikke handler ud fra Stats-Aarsager, men af Bevæggrunde som vedrøre dets egen Fordel og Spekulation, og som maaske ledes dertil af sine nuværende Direktørers øjeblikkelige Tænkemaade. Kunde Sagen tage just denne Vending i Spanien og Alt afgøres underhaanden mellem Handelsselskaber, der vare sikre paa begge Regeringers Indvilligelse, saa synes dette at være den korteste og letteste Vej. Det er saa meget vigtigere at alt det endnu undgaas, der kunde have

Udseende af en offentlig Underhandling mellem to Hoffer, som jeg selv [Schimmelmänn] kun har villet meddele denne Instrux som Direktør for Østersøkompagniet og ikke har faaet noget saadant Hverv fra Departementet for de udenrigske Anliggender“. Skulde han være nødsaget til at blive længere borte, ville de fornødne Arrangementer blive trufne, bl. a. med Aabning af Kredit i Cadix¹⁾. Til Instruxen kan ogsaa regnes hvad Kirstein skriver til Moldenhawer (25. Juli): „Skulde De have Noget at skrive fra Spanien, hvormed De tror, at man, naar det er under Grev Sch.'s Adresse, vilde søge at erfare det ved at lukke Brevet op, saa kan De adressere saadanne Breve til Hr. J. H. Henicke i Hamborg“.

II.

Moldenhawer tiltraadte sin Rejse i de første Dage af Juli 1786. Sit Bestemmelsessted, Madrid, naaede han 1. Oktober i god Behold; men at komme ind i Spanien var just ikke gaaet saa glat: ved Overgangen over Pyrenæerne foer hans Mulæseldriver vild, og han var en Stund i den yderste Livsfare. Naar han eengang kommer hjem, saaledes skriver han til Kirstein²⁾, vil han forsøge mundtlig at udkaste for ham „et tro Billede af den gyselige Nat, da jeg paa en farlig Afvej, indhyllet i tæt Taage, med en Klippevæg tilhøjre for mig og en frygtelig Afgrund tilvenstre flakkede om, ridende

¹⁾ Rejsen skulde naturligvis se ud som kun videnskabelig. Under 12. Aug. 1786 meddelte Danske Kancelli Moldenhawer, at Kongen har tilladt ham at gøre „en kort Rejse til Spanien, siden De har lovet, at vil igien indfinde Dem til Efteraaret, saa at ingen af Deres Forelæsninger blive ufuldendte“.

²⁾ Ufuldendt, udat. Afskrift eller Renskrift med Moldenhawers Haand; maa være fra Okt. 1786.

paa et Mulæsel, oppe paa det højeste Bjerg i Pyrenæerne, og hvert Øjeblik saae Døden i dens grueligste Skikkelse for mig“.

Hans gamle Venner i Madrid modtog ham som „eine unerwartete Erscheinung“ med stor Varme og Hjertelighed, der glædede ham overordentlig. Men hans politiske Ærende lagde snart Beslag paa hans Tid og Omsigt, og han begyndte allerede kort efter Ankomsten at forberede sine Underhandlinger. Til C. V. Dreyer meldte han øjeblikkelig sin Tilstedeværelse i Madrid; men det spanske Hof var just ifærd med — efter Sædvane — at trække omkring til de forskellige Residensslotte¹⁾, fulgt af Ministrene og de fremmede Diplomater, saa at den danske Gesandt maatte fra San Ildefonso skrive til Moldenhawer: at han bekiagede, han ikke kunde faa ham at se, ialtfald foreløbig, thi han skulde paa Jagt med Kongen, og med det første gik Rejsen til Escorial. Brevet er ellers fuldt af Venskabsytringer og Tilbud om Tjenester. Førend Moldenhawer henvendte sig personlig til det filippinske Kompagni, lod han en Spanier sondere Terrainet. Hvem det var, kan ikke siges, thi det Brev fra Manden hvori denne allerede 12. Okt. besvarer „den Ordre, som De meddelte mig igaar, den 11te“ er uden Underskrift²⁾. Brevskriveren var strax gaaet til D. Vicente de Rivas, der i Samtalen berørte det Waltersdorffske Forslag, men

¹⁾ Se Desdevises du Dezert, L'Espagne de l'Ancien Régime, la Société, Paris 1897, S. 147.

²⁾ Muligvis er det den danske diplomatiske Agent Santa Colomba (smlg. Gigas, „Spanien omkring 1789“, S. 43), som har givet Brevskriveren den omtalte „Ordre“. Moldenhawer siger, at han lod S. Colomba henvende sig til Rivas, og kalder ham en i høj Grad brugbar Mand, som Danmark vilde have Gavn af at anvende mere.

endvidere sagde, at et engelsk Kompagni havde tilbudt at levere Negere paa Filippinerne til 150 Pjaster (Pesos) Stykket, at Galvez — vel Vicekongen i Ny-Spanien, Koloniministerens Brodersøn, — leverede dem til 45 og at endelig Vicekongen i Buenos Aires nylig havde faaet Tilbud fra en Portugiser om Leverance af Negere à 75 Pesos til „Øen San Tomé“. Vilde det danske Kompagni slutte Handel med det filippinske, maatte det opstille sine Betingelser og indsende en formel Skrivelse til Direktionen, der da vilde sætte „Don Daniel“ [Moldenhawer] Stævne, „men først vilde man underrette Hr. Santa Colomba“. Bytteforretningen — Forterne til Vederlag for Øen — kunde Kompagniet ikke laane Øre til, da denne Sag hørte ind under Udenrigsministeren, Grev Floridablanca. „De bør altsaa“, siger Brevskriveren, „begrænse Deres Forslag til Negerhandelsforretningen alene og tænke over hvad Tilbud De vil gøre; thi naar det ikke er fordelagtigere end Englændernes, vil det vanskelig blive antaget“. — Dette saae jo egentlig ikke meget opmuntrende ud. Imidlertid gik Moldenhawer til Grev Campomanes, den udmærkede og formaaende Statsmand og Oplysningsven, som han kendte fra sin første Spaniensrejse, for hos ham at faa et Anbefalingsbrev til Direktionen. Den fik han da ogsaa (dat. Madrid 24. Okt. 1786). Cabarrus skrev derefter en fransk Billet til „Monsieur Molhendawer“ (uden Dato): han skulde paa en lille Rejse, men vilde derpaa være ham til Tjeneste af al Magt; foreløbig henvistes den danske Professor til Direktør Leal, som var forud underrettet og intet ønskede hellere end at være Campomanes til Behag.

Vejen var altsaa godt banet for Moldenhawer til Kompagniet. Men før han præsenterede dettes Direktion

sin første Skrivelse, sendte han Udkastet til den ud til Dreyer i Escorial, for at han kunde udtale sig om den. Han fik et yderlig venskabeligt Svar fra den danske Minister¹⁾. Dreyer tilstaar, at han helst vilde optræde anderledes end Moldenhawer, tale mere rent ud af Posen; men siden man nu engang var kommen ind paa at bruge Omsvøb, siden man ikke vilde handle „avec franchise et de bonne foi“, maatte man jo tilsyneladende lede det spanske Kompagni ind paa Vej til at gætte, hvad der var det egentlige Formaål fra dansk Side, thi Spanierne vidste efter hans Mening allerede god Besked derom fra Waltersdorffs Tid. Ved Læsningen af Moldenhawers første Tilbud havde han faaet Indtryk af, at denne optraadte paa en forstandig og besindig Maade. Han forudsaa, at der vilde komme et pænt Svar fra Kompagniet, men at dette tillige vilde ytre et Ønske om at faa at vide, hvad Vederlaget skulde være. Dreyer gør endelig opmærksom paa, at naar han giver Professoren Raad, er det af purt Venskab for ham personlig: „ellers er jeg lige saa lidt forpligtet til at give det, som De til at følge det“. — Ogsaa andetsteds havde Schimmelmanns Emissær søgt diplomatisk Bistand, før han indsendte sin Skrivelse, nemlig hos en Person, der blot underskriver sig B., idet han sender Moldenhawer en fransk Koncept til Brug med nogle venlige Linier. Denne B. er vistnok den russiske Legationssekretær Butzow²⁾.

Skrivelsen er affattet i sirlige og forsigtige Udtryk, fuld af Smiger, Hyldest til den oplyste spanske Regering, det fædrelandskærlige filippinske Handelsselskab o. s. v. Han udbreder sig om Negerleverancer og om de tre

¹⁾ Escorial 18. Nov. 1786.

²⁾ Slmg. Gigas, „Spanien omkring 1789“, S. 45.

guineiske Forter. At et Vederlag ønskes fra dansk Side, antydes kortelig; men der nævnes ikke hvilket.

At vor theologiske Diplomat var i godt Humør og saae ret forhaabningsfuldt paa sit Hverv, uagtet han ikke kunde skjule for sig selv, at det var endog meget vanskeligt, erfares af et udateret Brevfragment til Kirstein. Tallet paa hans spanske Venner forøgedes Dag for Dag, og de kappedes om at tjene ham. Desuden havde han haft et Held: det gjaldt at sætte sig rigtig ind i alle Forhold vedkommende den spanske Slavehandel, og nu var han just ved et Lykketræf kommen i Besiddelse af en stor Samling Aktstykker desangaaende, og det for en Spotpris; de havde tilhørt et for nylig afdød Medlem af „det indiske Raad“¹⁾. Fra Schimmelmänn afsendtes imidlertid Svar (dat. 9. Dec.) paa Moldenhawers første Rapporter, af hvilke den senest indtrufne bar Dato'en 9. Nov. Han var tilfreds med sin Udsendings hidtidige Optræden. Det var jo for Danmark ganske vist en Opofrelse at skulle af med tre Forter paa Guineakysten, men forhaabentlig vilde Krabben-Eiland (der betegnes som „Endzweck“ for Danmark) engang i Tiden blive en god Erstatning. Han udtaler sig forøvrigt — noget hen i Vejret, synes det — om Enkeltheder i Moldenhawers Indberetninger, navnlig om, hvilket fordelagtigt Handelssamkvem der kunde oprettes mellem de to Nationer: kunde man faa Tilladelse til at exportere for en Million Pjaster aarlig fra Spanien, vilde det jo være af Betydning, især hvis det blev toldfrit eller Danmark ialtfald betragtedes

¹⁾ Denne Samling er maaske tildels kommen ind i det kgl. Bibliothek efter Moldenhawers Død. I dette findes nemlig baade nogle trykte og nogle haandskrevne Sager, som kunne stamme fra den. Simg. dog længere henne, om Afrejsen fra Madrid.

som mestbegunstiget; en Leverance til den spanske Flaade fra det østersøiske Kompagni vilde jo ogsaa have meget at betyde. Men Greven mener dog ikke, at Øjeblikket frembyder gode Chancer for den danske Stat i saa Henseende. Moldenhawer har ytret Frygt for at man skulde tage ham hans lange Udebliven ilde op, og Greven beroliger ham da med, at nu har han meddelt Kronprinsen og Grev Bernstorf Indholdet af de modtagne Rapporter, ligesom Grev Schack (Rathlou, Universitetets Patron) havde faaet at vide, i hvilket Ærende Professoren var sendt til Spanien. Greven er vis paa, at hans Rejse og Ophold „maa have stor og vigtig Interesse“ for ham personlig, „selv om De ikke blev ved den istand til at gøre Staten en af de største og mest udsøgte Tjenester“. Kirstein siger i Privatbrev til Moldenhawer, ligeledes af 9. Dec.: „Jeg har gjort behørig Brug af Efterretningerne, det vil sige, jeg har oplæst dem for Gr[even] næsten Ord til andet, selv det Sted der angaar Dr[eyer], kun med smaa Forandringer, fordi jeg ikke fandt noget deri, som kunde være ham imod“. Man vil lægge Mærke til, at her antydes allerede en vis Uvilje hos Moldenhawer mod den danske Gesandt, — hvorom Mere senere.

Det filippinske Kompagnis Svarskrivelse¹⁾ blev omtrent som Dreyer formodede. Forhandlingen om Overtagelsen af Forterne vilde man gerne indlade sig paa, naar man fik noget Nærmere at vide om Betingelserne. Men den vilde jo blive temmelig langvarig, og derfor ønskede man foreløbig blot at gøre en lille Forretning med det danske Kompagni ved i Aaret 1787 at afkøbe

¹⁾ Madrid 26. Nov. 1786, Spansk.

det 3000 Negerlaver, der specificeres som følger: 750 Negere mellem 18 og 25 Aar (med et teknisk Udtryk „de Asta o pieza“ d. v. s. voxne), 750 mellem 14 og 18 („Mulecones“ d. v. s. unge), 750 Drengene mellem 10 og 14, 300 Negerinder mellem 14 og 25 Aar og 450 mellem 10 og 14. De skulde indskibes fra de danske Forter i Afrika, i spanske eller fremmede (ogsaa danske) Skibe, og transporteres til sydamerikanske Havne. Om Betalingsvilkaarene og Omkostningerne skulde man se at blive enige, idet man oppebiede at erfare den Pris, det danske Kompagni forlangte, og som man derfor bad ham spørge sine Kommittenter om. — Vor *Professor theologiæ* maatte altsaa ligefrem give Rollen som Slavehandels-Kommissionær. For at styrke sin Stilling mente han, at det var bedst at faa en Attest fra den danske Gesandt, om at han virkelig havde Fuldmagt fra det kjøbenhavnske Handelsselskab. Den gav Dreyer ham under 4. Dec. 1786.

Hvordan Underhandlingen snart efter indtraadte i en ny Fase, der syntes at forjætte et godt Udfald, derom giver Moldenhawer Grev Schimmelmänn Besked i en længere Rapport, dat. Madrid 18. Dec. 1786. Det er efter al Sandsynlighed den eneste fuldstændig bevarede Skrivelse til Schimmelmänn fra Moldenhawers Ophold i Spanien¹⁾. Han er i denne Skrivelse umaadelig glad; thi en indflydelsesrig Ven, som han ikke nævner, har bragt ham i personlig Forbindelse med Marquien af Sonora, selve Koloniministeren²⁾. Det er det friske Ind-

¹⁾ Stammer naturligvis fra Schimmelmännns ødelagte Arkiv og er nu i den Collinske Manuskriptsamling paa det kgl. Bibliothek; det er med Fru Etatsraadinde Collins Tilladelse, at Skrivelsen her er benyttet.

²⁾ Koloniministeren („Minister for Indien“) D. José de Gálvez, en dygtig og meget formaaende Mand. Naar jeg i „Spanien

tryk af Samtalen med Marquien, 17. Dec., som han meddeler Schimmelmänn. Den spanske Minister havde ikke blot vist sig meget elskværdig, men tillige forbavsende vel underrettet om Sagen og gunstigere stemt for den, end Moldenhawer havde turdet haabe. Men han havde rigtignok tillige vist sig aldeles overtydet om Spaniens udelukkende Ejendomsret til Krabben-Eiland, hvilken Ø han kendte af Selvsyn fra sit Ophold paa Puerto Rico. Moldenhawer angrede derfor ikke sin Tilbageholdenhed overfor det filippinske Kompagni angaaende Ækvivalentet, og han mærkede, at der maatte bruges Forsigtighed i Fremgangsmaade og Valg af Udtryk ligeoverfor Marquien. Da denne fremhævede Øens nære Beliggenhed ved den store spanske Ø som en Hindring for Afstaaelse, maatte Moldenhawer særlig — og efterhaanden — se at berolige ham for dette Punkts Vedkommende, og det lykkedes ham efter eget Sigende. Men det vigtige Anliggende, sagde Galvez, krævede, at han raadspurgte Medlemmer af det indiske Raad enkeltvis, før det gik til Statsraadet og endelig forelagdes af ham for hans Konge. Først ønskede han imidlertid en skriftlig Meddelelse fra Moldenhawer, af Tilbudet til det filippinske Kompagni, og en formel Bemyndigelse fra Kongen af Danmark til det danske Kompagni angaaende Forternes Afstaaelse. „Den hele Samtale, der desuden bragte overraskende Oplysninger om et nyt frugtesløst Forsøg af Frankrig paa at erhverve Krabben-Eiland, endte med en Forsikring, som betog

omkring 1789“, S. 68, har sagt, at han døde i Juli 1786, har jeg fulgt en Kilde, der forekom mig paalidelig, iblandt de yderst faa og indbyrdes modstridende, der haves ang. G.'s Levnedsomstændigheder. Men han døde i Virkeligheden omtrent et Aars Tid efter.

mig al Tvivl om den saare gunstige Disposition, man med Lethed og Sikkerhed kunde slutte sig til fra hele Indholdet af de tidligere Erklæringer“. (I denne sirlige og brede latinsk-tyske Stil ere baade denne og Moldenhawers andre Skrivelser affattede.) Han havde da nu fri Adgang til den vigtigste Instans, behøvede ikke mere at anvende „visse Mellemmand og den dyre og lave Omsorg for deres Overbevisning og Virksomhed“ (betyder øjensynlig, at man har maattet anvende Bestikkelse) og var kommen ud over den hidtidige tidsspildende Forretningsgang. Karakteristiske ere følgende Ytringer: „At det Tidspunkt endnu ikke er forhaanden, da den herved Hr. Gesandts Optræden i Sagen kunde være raadelig eller endog nødvendig, er det maaske særdeles overflødig at gøre opmærksom paa. Maaske dog ikke — og derfor anser jeg det for min Pligt at erklære, at en saadan vigtig Persons uventede Fremtræden, før Underhandlingen er fuldstændig moden, turde i mere end een Henseende blive bængstigende og truende for dennes Skæbne. Ligesom Kærlighed og Venskab kappes om at aabne de vanskeligste Adgange, sikrer Tillid og dæmper Lysten til at opfinde Vanskeligheder, saaledes ere Virkningerne af Kulde — jeg vil ikke sige af et Had, som Store og Smaa ere sjældent enige om at nære — lige-saa kraftige til at frembringe en modsat Stemning“. Dette kan da vel kun sige, at Dreyer var alt andet end yndet i Madrid¹⁾.

¹⁾ Til Brevet føjer han nogle Uddrag af sit forrige (7. Dec.) samt Bilag, for det Tilfælde at det skulde være gaaet tabt; hans Anelse slog i dette Tilfælde ikke fejl; thi Kirstein skriver til ham, under 27. Jan. 1787, at det aldrig havde naaet sit Bestemmelsessted.

Hvem var den venlige Mand, som skaffede Moldenhawer Adgang til Minister Galvez? Man kommer uvilkaarlig strax til at tænke paa Grev Campomanes¹⁾. Og det fremgaar ogsaa af en Konzept til Rapport (vistnok den førnævnte tabte), hvori det hedder: „Grev de Campomanes, fungerende Præsident i det kastilianske Raad [„Gouverneur des Conseils“], sin Konges Orakel i ethvert særlig vigtigt Anliggende, er den som har paataget sig Omsorgen herfor, og har beroliget mig ved de oprigtigste Forsikringer med Hensyn til det heldige Udfald“. Han fortæller videre, at Campomanes talte anbefalende Ord til hver af Kompagniets Direktører personlig, gjorde sig bekendt med Moldenhawers Skrivelse til dem og bifaldt dens Indhold, „og igaar tilbød der sig Anledning til at aabenbare vore Hensigter for ham. Den aabne Fremstilling af dem tilfredsstillede ham fuldstændig, han skænkede Projektet sit hjertelige Bifald og lovede at understøtte mig paa det ivrigste hos Ministeren for Indien, den egentlige Hovedperson“. Saasnart Marquien af Sonora, Campomanes' personlige Ven, var med Hoffet indtruffen til Madrid fra Escorial, nemlig „igaar“ — Koncepten er allerede derved omtrent dateret, thi den 10. Dec. ophørte regulært Hoffets Escorial-Ophold —, havde Campomanes haft en Samtale med ham om Moldenhawers Hverv; og strax Dagen derpaa (da Brevet til Schimmelfmann konciperedes) bragte han sin nordiske Protégé den Besked, at Galvez var meget venlig stemt,

¹⁾ Som „den varme Befordrer af nye Planer“ nævner Moldenhawer ham i en af sine løse Koncepter, jævnsides med Cabarrus og D. Eugenio Llaguno (Embedsmand i det spanske Udenrigsministerium og Statsraadssekretær), dem hvis Tillid man især skulde se at vinde.

og at Samtalen mellem ham og Moldenhawer vilde finde Sted strax imorgen.

Det gjaldt nu for Moldenhawer at faa Andragendet til Galvez færdigt i rigtig velberegnet og affilet Form, at høre det danske Kompagnis Mening om Negerleverancen til det spanske, og at komme i Besiddelse af Kongen af Danmarks Autorisation. Koncepten til Moldenhawers Andragende haves. Det er særdeles ordrigt og pynteligt formet. Men nu taler han dog lige ud om Vederlaget for Afstaaelsen af Forterne. Han har, siger han, ved nærmere Betragtning af Paragraf 33 i det filippinske Kompagnis Fundats¹⁾ faaet den Overbevisning, at det er Koloniministeren, som han særlig maatte ønske at komme til at forhandle med, og ved dennes Nedlædighed og Imødekommenhed er det jo nu lykkedes. At det er det danske Kompagni, som ønsker „i Fred at kunne besætte og dyrke en øde Landstrækning, nogle faa Mile i Omkreds“, gentages dog; der henvises fremdeles paany — men ganske kort — til, at det danske Flag i sin Tid har vajet paa Krabben-Eiland, og at Spanierne vel

¹⁾ Den lyder saaledes: Jeg [den spanske Konge] erklærer, at dette Kompagni maa kun være merkantilt, underkastet Monarkiets Love som enhver anden privat Handlende, med Undtagelse af de Naadesbeviser, Privilegier og Fritagelser, som jeg tildeler det for dets Fremme, uden at det af nogetsomhelst Motiv eller under nogetsomhelst Paaskud maa have Lov til at blande sig i eller give sig af med politiske Sager, Alliancer eller andre Anliggender af denne Art, med mindre det faar udtrykkelig Ordre eller Kommission fra mig i saa Henseende; og hvis nogen af dets Embedsmænd eller underordnede Bestillingsmænd overtræder dette Forbud og benytter Kompagniets Skibe og Ejendom til andre Foretagender end dem, der høre ind under dets Handelsforretninger, vil han blive strengt straffet som Statsforbryder“. (Real Cédula de Ereccion de la Compañia de Filipinas, de 10 de Marzo de 1785; Madrid [1785], Fol.)

nok have forjaget Andre derfra, men ikke hævdet dens Besiddelse for sig selv. I smigrende Vendinger erklærer Skrivelsens Forfatter, at han ikke vil komme ind paa nærmere Omtale af Øens Naturforhold o. s. v., da jo Ingen kender dem bedre end Marquien. Man mærker, hvorledes Moldenhawer maa krydse mellem to Skær: han tør ikke rose Øen for stærkt, for at den ikke skal blive for kostbar, og heller ikke nedsætte dens Værd altfor meget, da man jo ellers fra spansk Side vil tænke sig: „Hvorfor i Alverden ere Danskerne da saa ivrige efter at faa den?“ og — skrue Prisen op eller sige rent ud Nej. Øen, hedder det i Skrivelsen, har jo længe været udyrket, og det vil i de første Aar koste ikke saa Lidt at faa den sat i dyrket Stand, inden den frembringer „en maadelig Erstatning“. Men at den har henligget saaledes ubeboet, er ikke saa meget „en Følge af dens usunde Klima og den ringe Udsigt til Udbytte“ som af Spaniens „vise“ Politik, eftersom den ved sin [tidt nævnte!] nære Beliggenhed op til Puerto Rico har frembudt Farer, hvis en mægtig Stat kom til at eje den. Nu er det imidlertid et dansk Kompagni, Forsvarsanstalter ville aldrig blive anbragte paa Øen, og der er da ingen Grund for Spanien til Skinsyge: det ejer jo selv Kongeriger i Amerika, men i Afrika ingen Etablissementer, hvorfra det kan hente dygtige Arbejdere. —

Efter at Kirstein 27. Jan. 1787 havde skrevet til sin Ven, at siden Modtagelsen af Brevet fra 18. Dec. var Sagen, som hidtil kun var behandlet mundtlig og formløst, bleven rapporteret skriftligt og formelt til Grev Bernstorff og af denne forelagt Statsraadet (26. Jan.), som havde approberet alt hvad der hidtil var foretaget og havde vedtaget, at den forlangte Autorisation skulde ud-

færdiges¹⁾, blev den afsendt til Moldenhawer 3. Febr. („De veed jo nok, at saadanne Expeditioner ikke gaa synderlig hurtigt for sig her“, siger Kirstein). Den angaar de tre Forter og er paa Fransk, forsynet med det kongelige Segl og Christian VII's egenhændige Underskrift, paraferet af A. P. Bernstorf og dateret Christiansborg Februar 1787, — der er ladet Plads aaben til Dagsangivelsen. I flere Breve og Promemoria'er til Moldenhawer af 3. og 6. Febr. kommer Schimmelmänn imidlertid ind paa Negerleverancen, som der efter hans Anskuelse næppe vil blive noget af, d. v. s. i det ønskede Omfang. Hvad Aaret 1787 angaar, var det aldeles umuligt at faa den istand: der var allerede truffet forskellige andre Dispositioner, „og desuden befinder Kompagniet sig i en forvirret, uafgjort Tilstand, som næsten umuliggør det nye Foretagender af Vigtighed“. Dog heller ikke i de følgende Aar vilde man kunne levere mere end lidt over 1000 Negere aarlig, naar man da har isinde at holde sit Ord. Man maatte saa slutte Kontrakt for tre Aar, have mindst 150 Pjaster for hver Neger, voxen eller ung, en Fragt af 20 Pjaster pr. Hoved, hvis danske Skibe skulde besørge Transporten; blev Fragten mindre, maatte Skibene have Returfragt. Paa de Vilkaar kunde man jo maaske arrangere sig med en Ladning i indeværende Aar. „Da disse Betingelser afvige temmelig stærkt fra dem, som det filippinske Kompagni efter Deres Mening vilde antage, saa vil det vel have nogen Vanskelighed at bringe Noget istand i denne Retning. Men jeg maa fremdeles ogsaa overlade til Deres Bedømmelse, om det vilde være gavnligt for den anden

¹⁾ Har der været ført nogen Statsraadsprotokol i disse Aar, maa den vistnok være gaaet tilgrunde ved Slotsbranden 1794.

Sags heldige Udfald, ifald man nu sluttede en Kontrakt om en betydelig Negerleverance“. Med Hensyn til den afsendte Autorisation bemærker Greven, at der er ganske vist kun Tale om det filippinske Kompagni, men Afstaaelsen kunde godt ske til en anden spansk Institution eller et spansk Handelsselskab, hvis dette foreslaas fra Spanien, og den tilsendte Bemyndigelse kunde da tjene som interimistisk, indtil den behørig Forandring var indført i Bekræftelses-Dokumentet. Disse Citater ere fra Schimmelmänn's to Breve af 3. Febr.; tre Dage senere afsendte han et nyt „Promemoria“, hvori han kom nærmere ind paa Spørgsmaalet Krabben-Eiland. Man kan jo ikke se bort fra andre Nationers Fordring paa Øen, siger han, navnlig Englændernes¹⁾. Det var rigtig nok ikke videre sandsynligt, at disse Sidstnævnte vilde gøre Kravet gældende, da Spanien havde i saa lang Tid holdt dem borte derfra; fremdeles „er det et Hovedformaal for den engelske Politik at skaane Spanien paa enhver Vis²⁾“, og ved at afstaa os sine Rettigheder uindskrænkede vilde den spanske Krone ogsaa paa en vis Maade sætte sin Ære i Pant, saa at den maatte

¹⁾ 1777, altsaa kort før Spanien tog Del i den amerikansk-engelske Krig, havde en engelsk Skibsbesætnings Landgang paa Øen allerede næsten givet Anledning til Fjendtligheder fra spansk Side (Coxe, *Memoirs of the Kings of Spain of the House of Bourbon*, V, S. 8).

²⁾ Det var gensidigt. Simg. følgende Passus i den franske Ambassadør La Vauguyon's Instrux af 23. Marts 1785: „*La cour de Madrid ménage celle de Londres, non par un sentiment d'affection, mais pour en imposer à la France et pour la tenir dans la crainte continuelle d'une défection de sa part*“. (Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres de France depuis le traité de Westphalie jusqu'à la Révolution française. XII bis, Espagne. T. III, Paris 1899 S. 385).

forsvare disse Rettigheder mod Enhver der vilde gøre den dem stridige“. Men det var alligevel det bedste, om man opnaaede en positiv Erklæring i saa Henseende, uden dog at understrege det altfor stærkt, hvis det kunde have en skadelig Indflydelse paa Underhandlingen idet hele. Maaske kunde Erklæringen opnaas lettere, ifald den danske Krone til Gengæld lovede at støtte Spanien imod andre Nationers Krav paa Guinea-Porterne (naar de kom til at tilhøre Spanierne), „navnlig mod det hollandsk-vestindiske Kompagni, som undertiden har truet med at ville gøre lidet begrundede, forældede Fordringer gældende med Hensyn til en lille Del af Territoriet, hvor de mindre Forter ere anlagte“. Derpaa noget om Øens Beliggenhed op ad Puerto Rico, om eventuelle Havnebatterier o. desl. Schimmelmänn. slutter: „Jeg tvivler ikke om, at De vil bestræbe Dem for at lægge de foran nævnte Omstændigheder til Grund for Deres Underhandling; og da der ikke er Noget deri, som ikke geraader begge Nationer til virkelig Fordel, tror jeg heller ikke, at der heraf kan udspringe nogen Vanskelighed for det lykkelige Udfald af Underhandlingen selv“.

III.

Imellem de Moldenhawerske Papirer findes intet Brev fra Schimmelmänn eller Kirstein af senere Dato end 6. Febr. 1787. Hovedkilden til vort Kendskab angaaende Sendelsen, nemlig Korrespondancen mellem Moldenhawer og hans Mandatarer i Kjøbenhavn, er saaledes omtrent standset, og vort Materiale reducerer sig her til et Par ufuldendte Brevkopier fra Moldenhawer samt nogle — tildels særdeles løse og vanskelig læselige — Udkast til Indberetninger. Nogle andre Aktstykker af mere

periferisk Art hjælpe os dog til nogenlunde at kunne følge Begivenhedernes Gang.

Det synes unægtelig efter det faktiske Indhold af Schimmelmanns nys anførte Skrivelse, at Greven ikke havde overdreven Grund til mod Slutningen af den at udtale sig saa forhaabningsfuldt, og at man heller ikke havde Anledning til at vente at møde noget videre lyst Syn paa Tingene fra Moldenhawers Side. Desto mere forundres man ved den tillidsfulde Tone, der gaar igennem hans Svar (fra omtr. midt i Marts) paa Brevene af 3. og 6. Febr., som han efter eget Sigende modtog paa samme Dag. Moldenhawer ytrer, at de „skaffede hvert af mig ytret Forlangende og Ønske den glædeligste Tilfredsstillelse“. Om sin fortsatte Underhandling melder han, at han havde overrakt Marquien af Sonora sin Fremstilling af Sagen, og at denne var synlig tilfreds dermed. Men snart efter blev Marquien syg; hans Helbred var idethele svageligt, og for kort Tid siden var det yderligere blevet rystet „ved et dybt følt Tab“¹⁾. Moldenhawer kunde derfor i nogen Tid ikke faa Adgang til ham. Ad anden Vej end gennem Ministerens egne Ord fik han imidlertid at vide, at denne allerede havde virket alvorlig i Sagen og bl. a. ladet den første Direktør for det filippinske Kompagni, D. Gaspar Leal, komme ud til Pardo, hvor han havde haft en længere Samtale med ham; hos Direktøren vilde Moldenhawer kunne faa fornøden Oplysning. Han skyndte sig da til Don Gaspar og havde i Løbet af nogle Dage flere Samtaler med ham. I Begyndelsen fandt han Direktøren „indhyllet i en Politik, som dog var gennemskuelig nok selv for en

¹⁾ Hermed menes vistnok, at hans Brodersøn Bernardo Galvez, Vicekonge i Méjico, f. 1755, var død 30. Nov. 1786.

Lægmands Øje“; efterhaanden blev han mindre og mindre reserveret og lod den danske Underhandler mærke: at Minister Galvez fuldstændig bifaldt Underhandlingernes hidtidige Gang; at han betragtede Sagen som et Handelsanliggende, ikke „paa ministeriel Fod“, og vilde fremdeles behandle den saaledes „und zur höchsten Genehmigung fördern“; at det var overdraget Direktøren og hans Kollega at indhente de nøjagtigste Oplysninger om de tre afrikanske Forters Pengeværdi, for at man derefter kunde bestemme, „hvilken Erstatning der af det filippinske Kompagni skulde ydes Kongen [d. e. den spanske, slmg. nedenfor] for deres Afstaaelse“; endelig at Galvez havde mundtlig ytret Bekymring for, at naar Krabben-Eiland kom i danske Hænder, vilde det give Anledning til meget mere Snighandel paa det spanske Amerika. Han havde tilskrevet Direktionen en officiel „Memoire“; men dens egentlige Indhold vilde D. Gaspar Leal ikke ud med og udtalte sig dunkelt og svævende. Dog fik Moldenhawer erfaret — foruden det Anførte — at „nogle Franskmænd havde gjort fordelagtigere Tilbud“ (ifølge Galvez' mundtlige Ytringer). Ogsaa fra Portugal havde det filippinske Kompagni faaet tilbudt Etablissementer og Fæstninger.

Saa var der den danske Negerleverance. Naturligvis kom den ogsaa paa Tale ved Moldenhawers Besøg hos Direktøren, og herom melder Brevfragmentet til Schimmelmänn en Del. Han kunde tydelig forstaa, at Kompagniets Tilbøjelighed til at gaa ind paa Forretningen ahang af, om det just i det løbende Aar fik erfaret, hvorvidt man fra dansk Side kunde for det Aars Vedkommende præstere fuldstændig hvad det ønskede. „At have lagt Mærke hertil var nok til at være betænkt paa med Omhu

at afvende en saa betænkelig Slutning“, og i Overensstemmelse med Schimmelmanns Oplysninger og Instruxer søgte han nu at snakke Direktøren derfra. „Disse Forestillinger gjorde tilsidst det behørigte Indtryk. De naaede ad sikker Vej til en højere Instans' Kundskab og fremmede — — —“. Mere er der desværre ikke!

Men omtrent paa denne Tid indtraadte Moldenhawers Underhandling igen i en ny Fase, idet han kom i Forbindelse med den højeste Instans efter Kongen, den mægtige Grev Floridablanca. Ligesom Professorens Mission var i Danmark gleden over til paa en Maade at blive et Statsanliggende, kunde det heller ikke undgaas, at den danske Udsending, som først kun havde haft med det filippinske Kompagni at gøre, nu kom til at forhandle ikke blot med Galvez, men ogsaa med Premierministeren, i hvis Haand den udenrigspolitiske Styrelse var lagt. Det er nu ikke mere den dødssyge Minister for Indien¹⁾, men Floridablanca, hvis Navn spiller en Rolle i de ret sparsomme og undertiden uklare Meddelelser, vi idethele besidde angaaende dette Afsnit af Sendelsens Historie.

Her træder den danske Gesandt i Forgrunden, om just ikke ganske som officiel Person, og et Moldenhawersk Brevudkast, som vi ere saa heldige at kunne datere, samt et Par Breve fra Dreyer give os endda temmelig god Oplysning om Moldenhawers Sammentræf med Floridablanca, om vor Ministers Stilling til Underhandlingerne og om hans og den danske Professors indbyrdes Forhold.

¹⁾ Marquien af Sonora segnede den 16de Juni 1787 om paa en Spadseretur i Aranjuez og døde den følgende Dag uden at være kommen til Bevidsthed (Depeche fra C. V. Dreyer til A. P. Bernstorff, 18. Juni 1787). Altsaa ikke „i December 1786“, som angivet i Michaud's Biographie universelle (Appleton's „Cyclopedia of American Biography“ har blot „1786“).

Den 20de Marts havde Moldenhawer afsendt en Rapport til Grev Schimmelmänn. Det lader til, at han har faaet noget at vide om Modstand imod Sagen fra Floridablanca's Side og derfor gerne vilde have Lejlighed til at fremstille sig for ham og om muligt erfare, hvordan han virkelig stillede sig til den. Da derfor Dreyer (den 21de) uventet indbød ham til at følge med ud til Pardo, tog han med Tak derimod. „Om det, saaledes som Hr. Konferensraaden forudsagde, vilde blive min sidste Audiens eller Forløber for flere andre, lod jeg henstaa uafgjort“. Sit Forsøg hos den spanske Konseilspræsident vilde han ikke gøre uden at lade Dreyer faa Planen at vide og underkaste den en Prøvelse. Noget spydig — synes det — bemærker Moldenhawer: „sidstnævnte faldt gunstig ud for mit Indfald; han skænkede det endda en venlig Iklædning, nemlig som om det var hans eget Raad“. Visse Betænkeligheder, der opstod hos den danske Minister, lykkedes det Moldenhawer (efter eget Sigende) at neddæmpe. Derude gik saa Dreyer først op til den spanske Greve. Deres Samtale varede temmelig kort, fordi Floridablanca var stærkt optagen af Forretninger. Ikke desto mindre fik Moldenhawer Foretræde før alle Andre og blev meget venlig modtagen. Greven takkede for en „behagelig Gave“ (kan, som man strax vil se, kun forstås om en Bog) og forsikrede, at „en offentlig Tilskrift til ham, anbragt foran i et saadant Værk, vilde i ikke ringe Grad smigre hans lille Forfængelighed“¹⁾. „Men De vil jo desværre allerede forlade os igen“, tilføjede han. Moldenhawer svarede, at han gerne vilde have fortsat sine Arbejder der i Landet, men han maatte

¹⁾ Slmg. nedenfor, ved Omtalen af Moldenhawers Afrejse.

afsted: Omstændigheder herske over Tilbøjeligheder. „De som beherske mig ville ikke være Deres Excellence ubekendte“. „De maa ikke rejse endnu“, svarede Greven; „jeg maa endnu en Gang tale med Dem om et Anliggende“. Idag, sagde han, var det ham umuligt, men han haabede nok senere hen at finde en Stund til at underholde sig med ham.

Ganske svævende i Luften læses herefter følgende Ord: „begik jeg en Uforsigtighed“. Det kunde have været ret heldigt, om man havde faaet at vide, hvori denne bestod! Videre fortælles, hvordan der til „iforgaars den 24de Marts“ var berammet Dreyer den Audiens i Pardo, som han „ikke havde kunnet faa om Onsdagen [den 21de]“. Saasnart han var hjemkommen derfra, besøgte Moldenhawer ham, i det Haab at faa noget Nærmere at vide. Dreyer vilde dog ikke rigtig ud med Sproget herom. „Men“, sagde han saa, „jeg maa nu i min Konges Navn, som Hans Minister, ifølge vigtige, just idag indtrufne Begivenheder, bede Dem for Fremtiden afholde Dem fra at berøre vore Hensigter angaaende Krabben-Eiland i Deres eventuelle Samtaler med Grev Florida-blanca. Grundene maa jeg fortie for Dem, da det er en Statshemmelighed. Dem kan Grev v. Bernstorff forklare for Dem efter Deres Tilbagekomst. Jeg har nu sikret mit Ansvar; gør De nu det samme for Deres Vedkommende!“ Moldenhawer forbavsedes, siger han, og bad om at faa meddelt denne Ordre skriftlig, for at han til sin Tid kunde retfærdiggøre sig med Hensyn til sin Afrejse. „Den skal De ogsaa faa“. Men derpaa dristede Moldenhawer sig til endnu at spørge, om Konferensraaden virkelig syntes, at der var Grund til at lade Alt hvile, selv om han fik den skriftlige Ordre.

Herover blev Dreyer meget vred: „Dette Spørgsmaal krænker mig! Hvem er jeg, og hvad anser De mig for? I hvis Navn er det, jeg taler? Hvorfor er jeg sat her paa min Post?“ „Saa vidt kunde jeg følge hans Ordstrøm, som imidlertid endnu udgød sig i et Antal drøje Vendinger (derber Phrasen). Jeg foer tilbage, bad om Overbærenhed og gentog indstændig min Anmodning om en skriftlig Ordre“. „Nej, nu giver jeg Dem den ikke. Den mundtlige maa være nok“. Slaverne og Forterne, vedblev han, maatte Moldenhawer gerne forhandle om; men Øen „kunde og burde han ikke nævne“. Dette hørte Moldenhawer rolig paa, siger han, og tog Afsked. En Time efter tilskrev han Dreyer et Brev, hvoraf han sendte Schimmelmänn en Kopi.

Den 25de om Morgenen modtog han et paa Fransk skrevet Svar fra Gesandten, dateret samme Dag (Kopi iblandt Mold. Pap.; Orig. sendtes til Schimmelmänn), hvori det hedder, at han vil svare ham saa klart, nøjagtigt og tydeligt, som det staar i hans Magt, for at faa al Tvivl, Misforstaaelse og Usikkerhed til at svinde, og han haaber, at Moldenhawer vil betragte det som Tegn paa Venskab og personlig Agtelse. Dreyer erklærer, at hverken før Moldenhawers Ankomst til Madrid eller under hans Ophold i den spanske Hovedstad har han faaet mindste Antydning fra vor Regering eller fra Nogensomhelst i Kjøbenhavn med Hensyn til hans Hverv i Spanien, og endnu mindre nogen Ordre til at gøre sig bekendt med Moldenhawers Underhandling og lede dens Gang¹⁾. Hvad han har sagt Moldenhawer i saa Henseende er kun udsprunget af hans personlige Velvillie. Gesandten kan

¹⁾ Slmg. Dreyers Udtalelser i Anl. af Waltersdorff's Underhandling (ovenfor, S. 198).

derfor ikke give ham nogen Forskrifter i Øjeblikket, heller ikke den formelle og ministerielle Erklæring, Moldenhawer havde bedt ham om. Han kan ikke sige andet end hvad han har sagt Moldenhawer mundtlig. Dette var: Eftersom Moldenhawer selv forudsaa, at der ikke vilde komme noget heldigt Resultat ud af Sendelsen, gav Dreyer ham følgende Raad¹⁾:

„Naar De ved Afskedsaudiensen hos Grev Floridablanca kunde finde en gunstig Lejlighed til at lade ham mærke, at De forlod Spanien med smertelige Følelser, fordi et Hverv, som var Dem særlig betroet, var mislykket for Dem, og at De havde Anledning til at tro, at det var hans Dispositioner, De havde at takke for denne Skuffelse, vilde De maaske derved kunne faa Ministeren ind paa en Samtale med Dem om Formaalet med Deres Sendelse. Jeg mente da, at De kunde tale med ham derom „passivement et par manière de conversation“; thi De havde jo selv sagt mig — og det gentagne Gange —, at De ikke havde nogen Ordre til at forhandle om Sagen med Grev Floridablanca eller nogen Instrux i saa Henseende: man ønsker tværtimod i Kjøbenhavn, at det første Tilbud skal komme herfra. Det var et simpelt Venneraad, kun givet for at gengælde den Fortrolighed, De havde vist mig. De vil mindes, at jeg har haft den Ære at gentage dette Raad flere Gange senere for Dem, og at jeg endnu forleden Dag, da De bærede mig med Deres Ledsagelse til Pardo for at hilse paa Ministeren og tale med ham, nærede samme Anskuelse, idet jeg paany fremsatte for Dem, paa hvad Maade jeg mente De mest passende vilde kunne bringe Samtalen hen paa det omtalte Emne uden at kompromittere Dem.

Disse Kendsgjerninger tillader jeg mig at haabe De ikke vil have Vanskelighed ved at erkende Rigtigheden af. Vi komme nu til det, som jeg havde den Ære at sige Dem igaar og som ifølge Deres Brev har fremkaldt saamegen Forvirring og Uro hos Dem. Det Hele indskrænker sig til disse Ord:

¹⁾ Herfra hans egne Ord i Brevet.

at efterdi visse Ting og Omstændigheder, der staa i Forbindelse med min Regerings Interesser (certains objets et circonstances relativement aux intérêts de ma Cour), vare komne frem i den Samtale, jeg nys havde haft med Grev Floridablanca, nødtes jeg til at skifte Mening med Hensyn til det Raad, jeg havde givet Dem — nemlig at søge at faa ham selv ind paa at tale til Dem om Hensigten med Deres Sendelse —, og maatte idag bede Dem undlade at føre Greven ind paa en Samtale om den ønskede Udvexling af Øen Bique mod Forterne paa Guineakysten, eller idetmindste opsætte Omtalen deraf, indtil Kongens Interesser kunde tillade mig at tænke anderledes derom end for Øjeblikket. Det var Meningen af min Samtale med Dem og Hensigten dermed. Jeg gentager det her, Ord til andet, for Dem og tilføjer, at jeg har ingen anden Grund til at rette en saadan Anmodning til Dem end hvad der baader Kongens Tjeneste. Jeg er uvidende om hvad Ordre De muligvis har, jeg har ikke Kendskab dertil eller har faaet mindste Meddelelse derom fra Hoffet eller fra Kongens Minister [hermed maa menes Bernstorff], — det erklærer jeg Dem endnu en Gang; derfor tilkommer det ikke mig at foreskrive Dem Deres Handlemaade eller give Dem nogen Bemyndigelse i saa Henseende. Jeg har opfyldt min Pligt som Kongens Tjener og Minister og som Deres personlige Ven ved at underrette Dem om de Grunde, jeg havde til at bede Dem for Øjeblikket lade være at tale til Grev Floridablanca om det nævnte Mageskifte; jeg har ikke mere noget Ansvar for hvad der sker. De har nu selv at raadspørge Deres Ordre og Instruxer for at afgøre, om De bør følge eller forkaste det Raad, jeg nu har givet Dem*.

Brevet slutter med Venskabsytringer: Dreyer vil, siger han, altid sætte stor Pris paa Moldenhawers udmærkede Fortjenester og Talenter og udtaler det Haab, at Moldenhawer vil yde ham Retfærdighed: han har jo dog talt aabenhjertig og uforbeholdent med Professoren om det ham overdragne Ærende og har ved sit Kendskab til de lokale Forhold givet ham gode Oplysninger og

hjulpet ham til at træde i Forbindelse med de fremragende Personer, han maatte forhandle med.

Resten af den Moldenhawer'ske Rapport, med hvilken han sender dette Brev, er lutter Jammerklager. Schimmelmänn maa, udbryder han, blive greben af Medlidenhed med hans vanskelige Stilling. Moldenhawer veed jo ikke engang, hvor vidt det er sandt hvad Dreyer har fortalt ham om Ministerkonferencen eller om han blot har lagt an paa at stoppe Munden paa ham. Til Dreyer maa han tage Hensyn som til den danske Konges Minister; men hvordan skal han nu med roligt Overlæg kunne tage en fast Beslutning: han maa være bange for at skade Kongens Tjeneste, endog ved de forsigtigste Skridt. Hvorfra skal han faa Mod til at imødesee Floridablanca's Kaldelse til ham? Disse pinlige Øjeblikke ville kunne skabe ham Uro for hele Livet, og endnu heftigere end hidtil længes han efter Brev fra Kjøbenhavn.

Det ses af et (faa Dage) senere, udateret Brev fra Dreyer¹⁾, at Moldenhawer havde i sit skriftlige Svar paa dennes Brev af 25de røbet, hvor lidet han følte sig tilfredsstillet ved hans Udtalelser. Gesandten siger, at han mener at have udtalt sig med al ønskelig Klarhed og at han Intet har at tilføje, med mindre Moldenhawer vil opgive ham, „hvilke enkelte Punkter der forekomme ham tvivlsomme eller dunkle“. Professoren synes denne Gang at have foraarsaget endel Bitterhed hos den danske Diplomat; thi denne paaberaaber sig stærkt sin Karakters Aabenhed, i Udtryk der ikke ere uden Skarphed²⁾.

¹⁾ Kopi i Mold. Pap.

²⁾ Dreyers Selvkarakteristik stemmer særdeles godt med den Skildring af denne meget duelige Statstjeners Personlighed, som P. Vedel har givet i „Dansk biografisk Lexikon“.

„Min Handle- og Skrivemaade er ligefrem og naturlig; min Pen kender ikke til Deklamationens Kunst, den har aldrig været anvendt til andet end til at fremsætte og gengive Kendsgerninger sandfærdigt og nøjagtigt; min naturlige Aabenhjertighed tillader mig ikke at bruge Forbehold og Forstillelse. De der have kendt mig i en Aarrække og med hvem jeg har haft Forretninger eller levet, yde mig al ønskelig Retfærdighed med Hensyn til Sandheden heraf. Disses Vidnesbyrd, min egen Overbevisning og min uforanderlige Beslutning, aldrig at give Slip paa disse Grundsætninger, bevirke at jeg i dette nærværende Øjeblik er saa lykkelig at være lidet paavirkelig overfor Insinuationer, hvis Ophav jeg ikke kender og hvis Hensigt er mig ligesaa ukendt“.

Idet han gentager sine Venskabsforsikringer, udhæver han, at dette er ikke Komplimenter, og han slutter med at indbyde Moldenhawer til at spise til Middag hos ham samme Dag, „hvis han ikke var engageret i Forvejen“. Baade denne og en senere Invitation hesvarede Moldenhawer med et yderst høfligt Afslag.

Hvorom Alting er, trods Dreyers Udsagn, trods Opsættelsen af Forhandlingen med Floridablanca og trods stadig udeblivende Efterretninger og Instruxer fra Kjøbenhavn kunde Moldenhawer ikke vente længere med at svare paa det filippinske Kompagnis Skrivelse. Dette skete under 10. April, med B[utzow]s Assistance. Svarskrivelsen er bleven til — det ses tydeligt — paa Basis af Schimmelmanns Breve fra Begyndelsen af Februar; men han siger derfor selv i den, at han først nu, paa Grund af uforudsete Forsinkelser, har faaet de nødvendige Oplysninger og Ordre hjemmefra.

Kompagniets Gensvar af 14. Apr. (Orig. i Mold. Pap.)

taler ikke blot om Negerne, men ogsaa om Ækvivalentet for Guinea-Forternes Afstaaelse. Det spanske Handels-selskab kan blot indlade sig paa Forhandlinger med det danske, hvis dette vil skille sig ved de nævnte afrikanske Besiddelser for Penge; men „da det Ækvivalent, som det ønsker, ikke tilhører det filippinske Kompagni, bortfalder altsaa Tilbudet“. Hvad Negerleverancen angaar, kan Kompagniet heller ikke gaa ind paa at gøre nogen Forretning med det danske, hverken paa længere Tid eller forsøgsvis; thi det har faaet fordelagtigere Tilbud fra andre europæiske Nationer, som have Etablissementer paa Afrikas Kyst. Under en vag Henviisning til Fremtiden slutter man med nogle Høflighedsytringer (Moldenhawer bedes forsikre det danske Kompagni, at man sætter ganske særlig Pris paa det), med en Tak til Moldenhawer for hans Iver angaaende Sagens Fremme og — da han har bedt om hurtigt Svar, fordi han snart skal rejse — med „Lykke paa Rejsen“.

Et Par af Koncepterne til Depecher indeholde, som Moldenhawer siger, hans „Historie siden den 26. Marts“ (da han udfærdigede sin forrige Rapport) og komme ogsaa noget nærmere ind paa Skrivelsen til Kompagniet og dettes Svar. Rhetorisk skildrer han, hvorledes han har maattet føle „Ubehageligheder i rigeste Maal“, hvortil i de sidste tre Uger kom hans forgæves Venten paa den Afgørelse hjemmefra, som han siden sin forrige Beretning mente at turde imødesee „med den fasteste Tillid“. „Sproget har Udtryk for den dybest følte Længsel, som tidligere forekom mig overspændt. Men Erfaringen har gjort det klart for mig, hvor træffende og sande de ere“.

Efter Dreyers overraskende Ytringer til ham oprandt snart det Øjeblik, da han fik overtænkt Sagen i Ro, og

han kom da til den Erkendelse, at det var bedst at forholde sig ganske stille og oppebie Meddelelse fra Floridablanca om at han ønskede at se ham. Ved dette Møde vilde da enten Greven selv ligefrem sige Moldenhawer, hvad det var for et Anliggende der skulde forhandles mellem dem, ialtfald føre Moldenhawer hen paa Talen derom, og han agtede da at tale rent ud om sin Færd, „sige hvad Sted, Tid og Forhold tillod“, fordi det da vilde være Galskab at spille „den Hemmelighedsfulde eller Taabelige“; eller ogsaa tav Greven, og da vilde Moldenhawer ligeledes tie, og det saalænge „til en retmæssig Autoritet træffer Afgørelse med Hensyn til Befalingen at tie“. I dette Forsæt bestyrkedes han ved Noget, han til sin store Forbavselse fik at vide uden selv at have forsket derefter. Der hviskedes ham først et Ord i Øret, og snart fulgte den ene mere bestemte Oplysning efter den anden. De gik ud paa, at „det havde behaget Hr. Konferensraaden egenmægtig, i en Note afleveret 26. Marts, at tilrane sig Genstanden for min endnu ikke tilendebragte Underhandling og fremtidig benytte den som passende Ækvivalent for et vist ufyldstgjort Krav, Danmark har paa Spanien“. Moldenhawer stode imidlertid trygt paa, at Dreyers Adfærd og dens Følger vilde vise sig i det sande Lys for Ærlighedens og Retskaffenhedens Domstol.

Det havde været Moldenhawers Agt og Ønske at rejse en Tur i Andalusien; men han maatte vente paa Brev saavel fra sine Kommittenter som fra Grev Floridablanca. Denne sidste var kommen ind til Madrid med Hoffet i de første Dage af April (Paasken), tog saa med til Aranjuez, hvor han blev syg; vel var han atter kommen sig af Sygdommen, men han syntes at have glemt sit

Tilsagn, og Moldenhawer turde ikke minde ham derom. Videnskabelige Arbejder udfyldte væsentlig den danske Professors Tid, medens han dog — som sagt — var nødsaget til at svare paa det filippinske Kompagnis Forslag. D. Gaspar Leal, Direktør for Selskabet, rejste med Moldenhawers Skrivelse til Aranjuez for at præsentere den for dets Chef, Marquien af Sonora. Selskabet ønskede i Virkeligheden meget at overtage Etablissementerne paa den afrikanske Kyst, mere af en Art Ærgerrighed eller Forfængelighed end af Hensyn til Fordel. Men Koloniministeren vilde — efter nogen Vaklen — ikke gaa ind derpaa, og Direktøren maatte bringe den Besked tilbage til sine Kolleger, at dersom den planlagte Afstaaelse kom istand, havde Staten ikke isinde at overdrage Forterne til et Handelskompagni, da den var advaret ved „besynderlige Erfaringer fra Fortiden“. For imidlertid at betage Kompagniets Svarskrivelse til Moldenhawer det altfor barsk afvisende Præg, som en direkte Gengivelse af Ministerens Ord kunde give den, fingerede man, at den var dateret og underskrevet før Konferencen med Galvez, og Moldenhawer blev endda gjort udtrykkelig opmærksom derpaa, „for at Hensigten ikke skulde undgaa min Iagttagelse“. Den i Slutningen anbragte Forsikring skulde være „mere end et sædvanligt Afskedsbuk“; mundtlige Ytringer havde tydeligt tilkendegivet ham, at man ønskede at skænke det danske Kompagni Fortrinet for alle andre. — Hvor meget heraf har man bildt Moldenhawer ind, og hvor meget mon han virkelig har troet?

Fem Uger efter at Floridablanca havde givet sit Løfte, opfyldte han det ved at tilsende Moldenhawer en „sehr angenehme Zuschrift“, hvori han takkede ham for

hans taalmodige Venten og overlod ham selv at vælge Dag og Time til Samtalen. Men det lader rigtignok til, at Moldenhawer først har fundet sig beføjet til skriftlig at minde Greven om sit Tilsagn. En udateret Konzept, paa Tysk og paa Fransk, synes at høre herhen. Strax, den 11. Maj, begav Moldenhawer sig til Aranjuez, men søgte foreløbig ikke Audiens. Han vilde først vide noget Mere om Dreyers hemmelige Underhandling for at kunne indrette sin egen Optræden derefter: han var nemlig bange for at foranledige, at man krævede en højere Pris for Øen, naar man troede, at han og den danske Gesandt handlede i Overensstemmelse med hinanden. En Embedsmand i det spanske Udenrigsministerium, Grev Castañeda de Lamo, med hvem Moldenhawer stiftede personligt Bekendtskab og som han kalder „en Mand med et sundt Hoved og ædelt Hjerte“, kom ham imøde med stor Venlighed, ja Fortrolighed, just hvad dette Spørgsmaal angaar. Han sagde, at han ofte havde set Professoren omtalt i de Depecher, man havde faaet fra Spaniens Gesandt i Kjøbenhavn, Musquiz, og røbede indgaaende Kendskab til Formaalet med Moldenhawers Sendelse og dens Enkeltheder. Nogle tilfældige Ord i deres Samtale, om „ministerielle Noter som Statssager“, gav Moldenhawer Anledning til at berøre Dreyers Forhandling; Castañeda fortalte ham da, at han havde faaet overdraget det Hverv at gøre Uddrag af vor Ministers Noter til Referat, idet han erklærede dem for et Statsanliggende og at Floridablanca vilde forelægge dem for Statsraadet en af de førstkommende Mandage.

Moldenhawer er ikke fri for at gøre sig endel til af sin maadeholdne og besindige Optræden under disse Forhold. Han vil søge, ytrer han i sin Indberetning til

Schimmelmänn af 19. Maj, at lede den forstyrrede Underhandling tilbage i sit Spor og bringe Floridablanca bort fra den Tro, at der var aftalt Spil mellem Dreyer og ham; men han vil her handle loyalt og roligt, uden at lade Lidenskaben faa Magt over sig. Han finder herved den Tilfredsstillelse, som han ellers vilde have følt, ifald han havde faaet Lov til uhindret at følge den Vej, han havde banet sig til „den almægtige Instans“ paa den Maade, som var samme behageligst. Med sine ansete og fortræffelige Venners Hjælp skulde han nok have faaet Vanskelighederne ryddet bort. Og det uden Titel og „persönliche Begläubigung“, uden Baand og Stjerne. „Naar nu den ministerielle Underhandling i saa ringe Grad slutter sig til den forberedende, naar den kommer til at koste Staten endnu større Ofre, saa er Skylden ikke min. Nej, sandelig ikke min! Den falder tilbage paa den Skin-syge, som da den valgte sin Genstand og iværksatte en Forfølgelse glemte sig selv og tillige hvad der var langt vigtigere“. At Moldenhawer vedblev at afslaa Dreyers Invitationer, var — siger han — fordi han „efter Sædvane fulgte en diætetisk Regel, man har dér i Landet, nemlig at det i et saa varmt Klima er skadeligt for Sundheden at spise ved en Medbejlers eller Modstanders Bord“.

Efter Samtalen med Castañeda meldte Moldenhawer sig til Audiens hos Grev Floridablanca, overfor hvem han ikke mælede et Ord om Underhandlingens Gang, men blot fortalte ham, at han snart vilde rejse bort. Næste Dag traf han saa Castañeda, der allerede vidste fuldkommen Besked om hvad der var gaaet for sig ved Audiensen, hvad Moldenhawer havde sagt og forsættelig ikke sagt. Han tilbageholdt ikke sin Misfornøjelse med Moldenhawers Tavshed og opfordrede ham indstændig

til at bryde den ligeoverfor Floridablanca. En fælles Ven betroede endda Moldenhawer, at efter en saadan aaben Erklæring fra hans Side vilde Floridablancas bede ham om en Afskrift af hans Brev til det filippinske Kompagni og af det til Galvez; disse skulde da gives Castañeda i Hænde til fremtidig Anvendelse.¹⁾

Under Paavirkning heraf lod Moldenhawer sig friste, ja følte sig forpligtet til at være den danske Gesandts Paabud ulydig. I den Hensigt at tale aabent om Sagen med Premierministeren gik han om Mandagen til hans Palæ, men — fandt Forværelsets Døre lukkede: Florida-

¹⁾ Det kan her bemærkes, at Floridablanca var en Mand, hvis Karakter det var umaadelig vanskeligt at lære at kende tilbunds. Af Russeren Zinovjew skildres han imidlertid meget interessant og vistnok træffende (se Tratschevsky's Afhandling i „Revue historique“ XXXI). Der fremhæves paa den ene Side hans Retskaffenhed og Arbejdsomhed, hans Fædrelandskærlighed og Troskab mod Venner, men paa den anden hans ikke ringe Haardhed, Hævnlyst og Forstillelseskunst. Hans Nervøsitet havde stor Indflydelse paa hans Handlinger. Sin Fortrolighed skænkede han ikke til Nogen. „Den, som han idag har talt til med stor Godhed, løber Fare for at blive modtaget med den yderste Kulde“. Alle skælvede for ham, Ingen turde give ham Raad, uden naar han udtrykkelig forlangte det. Man henvendte sig sædvanligvis til ham skriftlig og fik skriftligt Svar. Han vilde selv besørge alle de mangfoldige Forretninger, der hørte ind under ham. „Han undgaar omhyggelig enhver Hentydning til de Ting, som han endnu ikke har udtalt sig om“. Reformerne i den indre Styrelse optog ham mest, mindre — ja forbavsende lidt — Udenrigspolitikens Detailler. Diplomatene vare meget misfornøjede med, at det var saa svært at faa Adgang til ham. „Man tilbringer hele Uger med forgæves at søge Lejlighed til at tale med ham, og naar man endelig tror at have grebet det belejlige Øjeblik, afbryder han pludselig Samtalen, under et eller andet løst Paaskud, og raader En paany til at henvende sig skriftlig til ham. Det er just den der belejrer ham ivrigst, som behager ham mindst; han undgaar den Slags Folk med utrolig Omhu“.

blanca laa tilsengs med Feber, og det hed sig, at i hele den Uge vilde han slet ikke give sig af med Forretninger og Audienser. Moldenhawers spanske Ven raadede ham da til at skrive; men efter at have betænkt sig noget holdt han det for raadeligst at lade være, af Hensyn til de endnu stadig ventede Instruxer hjemmefra.

Haabet om snart at modtage Schimmelmanns nye Instruxer fra Kjøbenhavn, siger Moldenhawer, fulgte ham tilbage til Madrid. Men der gik den ene Postdag efter den anden, og stadig slog hans Forventning Fejl, saa at han var i „usigelig Uro“. Men efter at den femte Postdag var ovre, den sidste før den Dag, hvorpaa Dreyers Forslag skulde behandles i det spanske Statsraad, betragtede han sin Skæbne som afgjort: hans Længsels Pine var forbi, og enhver Befaling af den danske Finansminister vilde komme for sent og være umulig at adlyde. Tavsheden kunde han kun udtyde som et Vink om, at han skulde vedblive at forholde sig uvirksom, saadan som Dreyer havde paabudt ham, men hvortil navnlig hans Viden om dennes hemmelige Underhandling havde bevæget ham. Han trøstede sig fremtidig med Bevidstheden om at have handlet strengt pligtopfyldende og fralagde sig alt Ansvar.

Man har Vidnesbyrd om Moldenhawers nedslaaede og urolige Stemning paa denne Tid i nogle Billetter, som en Ven af ham, Fircks¹⁾, sendte ham ud til Aranjuez fra Madrid i tre paa hinanden følgende Dage. Han har paa Posthuset gennemgaaet alle Lister over tilbageblevne Breve fra April og Maj; men der var ingen til Moldenhawer fra Norden deriblandt.

¹⁾ Vistnok Attaché ved det russiske Gesandtskab; Navnet er kurlandsk (Moldenhawer kalder ham forresten selv „Vircks“).

IV.

Vi skulle nu se lidt nærmere paa, hvad det var, Dreyer foretog sig. Hans Depecher til A. P. Bernstorff i Aaret 1787¹⁾ give os god Besked derom. Det er som en ny Akt af samme Komædie, tildels spillet i en anden Dekoration og med andre Personer, men hvis Handling er samtidig med den forrige Akts.

Fra sine Forgængere i Embedet havde Danmarks Gesandt i Spanien arvet det ubehagelige Hverv som Kronens Repræsentant at gøre et Antal Erstatningskrav gældende, nemlig for de Tab, adskillige af dens Undersaatter havde lidt under den engelsk-amerikanske Krig ved Spaniernes Opbringelse af danske Skibe og Beslaglæggelse af Ladningerne som Kontrebande. Disse Overgreb vare gaaede for sig i betydeligt Omfang, og de spanske Domstole, hvorved Rhedernes og Skibskaptajnernes Klager skulde paakendes, vare næsten ikke til at have at gøre med. Fra den spanske Regerings Side fik man omtrent kun tomme Løfter og evindelig Opsættelse — eller ogsaa Grovheder²⁾. Dreyer, som tiltraadte sin Post i Madrid 1785, havde i Sept. 1786 indgivet til Grev Floridablanca en fuldstændig Oversigt over alle de Opbringelser af danske (og norske) Skibe og Ladninger, som spanske Orlogsskibe havde foretaget under Krigen. Greven havde sendt den til Marineministeriet for at høre dets Mening derom; men denne lod vente paa sig, og som Følge heraf varede det længe, inden Dreyer opnaaede den lovede Samtale med Floridablanca, efter at han flere Gange i sine Depecher havde beklaget sig over

¹⁾ Udenrigsministeriets Arkiv.

²⁾ E. Holm, Danmarks Neutralitetsforhandlinger fra 1778—1780 (Hist. Tidsskr. 3. R., V), S. 85—86, 92, 106, 117, 141.

Premierministerens Utilgængelighed for de fremmede Diplomater. Først 21. Marts 1787 lykkedes det ham at faa Audiensen, — det var dengang han fulgte ud til Pardo med Moldenhawer —; men han havde ikke Udbytte deraf, da Floridablanca strax sagde til ham, at han lige i dette Øjeblik havde modtaget Sagerne fra Marineministeriet: før han havde gennemset dem, kunde han intet sige, og han bad derfor Gesandten komme igen den 24.¹⁾ Med Haab om nu dog maaske endelig at kunne imødesee Afslutningen paa den langvarige og besværlige Reklamationsforretning indfandt han sig hos Greven den berammede Dag²⁾. Desværre — saaledes begyndte Greven — var der, efter Marineministeriets Erklæring at dømme, ikke megen Udsigt til at faa snarlig Ende paa Sagen, hvor meget han selv end ønskede det. Man vilde nemlig have hvert enkelt Tilfælde undersøgt for sig, for at faa Retmæssigheden af hver enkelt Skibsførers Klager godtgjort ved Dokumenter og Rigtigheden af den opgivne Erstatningssum bevist. Det vilde blive en vidtløftig Historie; men anden Vej var der ikke at gaa, eftersom man fra tidligere Lejligheder havde Erfaring om, at Kaptajnerne vare tilbøjelige til at overdrive deres Tab. Hertil svarede Dreyer, at af de Tilfælde, han havde omtalt i det til Greven overrakte Promemoria, gav intet Anledning til Opsættelse eller Vanskeligheder; thi man havde beregnet Erstatningen til saa og saa meget pr. Dag efter hvert Skibs Tons-Drægtighed, og behøvede altsaa blot at sammenligne Kaptajnernes Opgivelser med det Antal Dage og det Antal Tons, man fra spansk Side

¹⁾ Dreyer til Bernstorf, 22. Marts.

²⁾ Det Følgende efter Dreyers Depeche til Bernstorf af 25. Marts (tildels i Ciffre).

selv fik ud. Marineministeriets Erklæring var kun et Paaskud til at trække Sagen i Langdrag. Men Floridablanca vedblev at staa paa Sit, idet han dog indrømmede og beklagede, at det var en lang Vej. Tilsidst sagde han, at da han selv var utaalmodig efter at faa Ende paa det hele Spørgsmaal, vilde han foreslaa et nyt Middel, nemlig at komme overens om en bestemt Sum, der vilde være at betale den danske Regering, hvilken da skulde fordele den som Erstatning blandt de Skadelidte. Men, tilføjede han, Danmark maatte være maadeholdent i sine Fordringer, da han havde isinde at foreslaa andre Regeringer den samme Fremgangsmaade.

Dreyer svarede, at Forslaget saae jo meget antageligt ud forsaavidt som man virkelig ved det vilde kunne gøre Ende paa en hel Del ubehagelige Tvistigheder. Men naar man lagde saa megen Vægt paa, at Erstatningskravet skulde være „moderat“, var han bange for, at det vilde blive svært at fastsætte Summen. Han var imidlertid parat til at høre, hvor stor en Sum Spanien vilde tilbyde, og lovede at gøre alt hvad han kunde for at faa sin Regering til at gaa ind paa Forslaget. I Forbindelse hermed fremsatte han, „som noget der var faldet mig selv ind“, en Idé for Greven, „hvilken jeg nu skal have den Ære allerærbødigst at underkaste Deres Excellences Prøvelse og Hans Majestæts høje Approbation“. Han sagde til Floridablanca, at naar man søgte efter Udsigter til at faa Affæren endt snarest muligt, saa havde han een at foreslaa, der vilde passe for begge Parter, nemlig at Hans katholske Majestæt gav formelt Afkald paa enhver Fordring med Hensyn til Besiddelsen af Øen Bique eller Krabben-Eiland, saa at den danske Krone, „fra gammel Tid Øens eneste sande Ejerman“, kunde okkupere den.

Gesandten lovede til Gengæld at disponere sin Regering til at betragte denne Afkaldserklæring som delvis Betaling for Erstatningskravene.

„Grev Floridablanca lod til at synes meget godt om dette Forslag af mig; men da der var nogen Misforstaaelse imellem os med Hensyn til Øens Navn, idet jeg kaldte den Bique, medens han kaldte den Borriquen, kom vi ikke yderligere ind paa at tale om Tingen“. Den spanske Premierminister bad ham dog give ham en lille Opskrift til Efterretning for ham selv, „uden Underskrift eller Dato eller andre Formaliteter, som høre en ministeriel Note til“. I Slutningen af sin Depeche udtaler Dreyer sit Haab om snart at høre noget Mere fra Floridablanca og faa Held med sig i denne sin fjerde Ambassade¹⁾. „Nu ere vi idetmindste sikre paa at opnaa noget af det, vi fordre. Foreløbig er jeg glad over, at jeg er slaaet ind paa Blidhedens og Taalmodighedens Vej for at naa dertil“. Det var fordi han frygtede, at Floridablanca's Tilbud vilde blive utilstrækkeligt — da jo de spanske Finanser vare i en daarlig Tilstand —, at han var kommen frem med det om Øen. At den spanske Statsmand var gunstig stemt for Planen, sluttede Dreyer af Følgende: „da jeg sagde til ham, at jeg haabede han foretrak at have os som Naboer til Puerto Rico fremfor Englænderne, svarede han Ja med stor Ligeformhed og Aabenhjertighed og tilføjede, at han vilde heller skænke de Magter, der vare af samme Rang og Styrke som Spanien, Fordele og begunstige deres Ønsker, end dem, der vare det overlegne eller optraadte som om de vare

¹⁾ Dreyer var 1771—73 Chargé d'affaires i St. Petersborg, derefter (til 1777) Minister i Warschau, Gesandt i London til 1784, dernæst i Madrid.

det, — ikke engang Frankrig, sagde han, idet han slog mig paa Skulderen¹⁾. Jeg holder af dem, som sætte Pris derpaa, men jeg er ubøjelig ligeoverfor dem, som tro eller lægge an paa at imponere mig“. Disse Ytringer vil Dreyer dog ikke lade gælde for saa overdrevent meget, ialtfald vil Tiden vise hvad de ere værd. Men han tillader sig i al Underdanighed at gøre opmærksom paa, at „man bør smede mens Jernet er varmt“, eftersom Øjeblikket just nu er heldigt; thi Kongen af Spaniens høje Alder og andre Omstændigheder kunne snart medføre en helt anden Tingenes Tilstand. Bernstorf bedes være overbevist om Gesandts Iver og om at han „aldrig vilde misbruge den Tillid, hans Regering var saa naadig at skænke ham, og at ingen personlig Fordel nogensinde vilde bringe ham til eller lokke ham til at ordne Sagen paa den ene eller anden Maade“.

Det var efter den her refererede Samtale, at Dreyer til Moldenhawers store Overraskelse og Ærgrelse befalede ham at tie stille om Øen. Man har ingen Grund til at tro andet end at den danske Gesandt virkelig nærede et oprigtigt Ønske om at tjene sit Fædreland — og naturligvis tillige indlægge sig selv Fortjeneste — da han gjorde sit Kup. Men det er jo ligesaa vist, at han saa at sige snappede Professoren Brødet ud af Munden. Da han

¹⁾ Skøndt Floridablanca var bunden ved den bourbonske Familietraktat og sin Konges Troskab imod den, hadede han i Virkeligheden Franskmændene, — hvad dog ikke hindrede ham i at nære ligesaa bitre Følelser overfor Frankrigs Fjende, den store Sømagt, som nys havde frataget Spanien et strategisk Punkt af yderste Vigtighed, et Stykke spansk Jord, men nu ligeledes var knyttet til hans Fædreland ved Traktat. Slg. om den spanske Udenrigspolitik i disse Aar især Tratschevsky i *Revue historique*, XXXI, S. 20 ff., endv. Coxe, anf. Værk V, og Baumgartens ligel. før citerede Bog.

officielt intet havde faaet at vide om Moldenhawers Underhandling, er det jo formelt korrekt, at han i sin Skrivelse til Bernstorf betragter den som slet ikke eksisterende, og det samme gør den danske Udenrigsminister i den Cifferdepeche af 24. April¹⁾, hvori han besvarer Gesandts Rapport. Indholdet af denne, siger Bernstorf, havde været saa betydningsfuldt, at han ikke turde lade en eneste Postdag gaa hen uden at svare derpaa. Dreyer bemyndiges til at træffe en endelig Overenskomst, dog med Forbehold af Kongens Approbation. „Der er Sandsynlighed for, at Grev Floridablanca har overdrevet de Vanskeligheder, hvormed Marineministeriet har mødt vore Fordringer, for at naa sit Maal, nemlig faa os til at tage imod en maaske meget ringe Sum“. Spaniens Forsvar for sin Handlemaade vilde ganske vist ikke have synderlig meget at støtte sig til, især hvad de Skibe angaar, som dets Orlogsmænd have opbragt; men sagde Danmark Nej til Tilbudet, vilde det medføre urimelig Opsættelse, som man for enhver Pris bør undgaa. Man kan maaske se at blive enig om visse Terminer for Summens Afbetaling, hvorom Bernstorf dog ikke rigtig kan dømme endnu, da han ikke kender hele Beløbets Størrelse. Saa er der Afstaaelsen af Bique. Den vilde være Spanien belejlig nok, fordi det „i Virkeligheden intet afstaar ved at give Afkald paa Rettigheder, som ingenlunde betyde noget for det, da det allerede ejer mere Land end det nogensinde vil kunne opdyrke“. Øen ligger saa tæt op til Puerto Rico, at Spanierne altid ville have Overvægten paa denne Kant, og St. Thomas er saa nær, at de altid ville kunne passe paa, om der drives

¹⁾ Udenrigsministeriets Arkiv.

Kontrebande-Handel. Om Afstaaelsen vilde være fordelagtig for Danmark, er vanskeligere at sige; thi England gør jo endnu Spanien Besiddelsen af Øen stridig, og det kunde være, at den førstnævnte Stat vilde lade sig sit Afkald betale saa dyrt, at Danmark ikke fik nogen Fordel af den spanske Afstaaelse. „Det vilde derfor være, om ikke absolut nødvendigt, saa dog af særdeles væsentlig Betydning, at Spanien samtidig garanterer os uforstyrret Besiddelse af Øen eller selv træffer Arrangement med England i denne Henseende, især i et Øjeblik som det nærværende, hvor det vilde have overordentlig let derved“ ¹⁾).

At Floridablanca ikke havde glemt Sagen, fik Dreyer at vide underhaanden: Greven havde ladet vor Gesandts Memoire gaa til Koloniministeriet, men først i Depeche af 9de April kan Dreyer melde, at han har modtaget et kortfattet skriftligt Svar fra Premierministeren ²⁾), venligt og imødekommende, med Løfte om snarlig Afgørelse, og at det derpaa var lykkedes ham at faa en Samtale med ham, før Hoffet og Ministrene (programmæssigt den 11te) begav sig til Aranjuez. I denne fortalte Floridablanca, at han havde forelagt Dreyers Brev og Memoire for Kongen, der havde befalet ham at sende dem til Koloniministeren. Han maatte have nogle Konferencer med sine Kolleger, de andre Ministre, og naar han var kommen til Aranjuez, skulde han paa en længere Jagt-udflugt med Kongen ad Toledo til, saa før i Slutningen

¹⁾ Som tidligere anført „skaanede“ England og Spanien hinanden i denne Periode, og siden Freden 1783 førtes der Underhandlinger mellem de to Regeringer i det Øjemed at klare visse Punkter i Traktaten; de vakte endog Haabet om Gibraltars Tilbagegivelse, men drejede sig især om forskellige Kolonispørgsmaal og om en eventuel Handelstraktat.

²⁾ Dateret 6. Apr., Kopi medfølger Depechen.

af Maaneden vilde han næppe kunne svare Gesandten; men han vilde gribe den første gunstige Lejlighed dertil. „Par manière de conversation“ ytrede Ministeren, at han endnu ikke kunde sige noget om, hvordan det vilde gaa med den af Dreyer foreslaaede Udvej; thi det ahang ikke af ham alene. Noget Løfte vilde han ikke give; thi saasnart han havde givet et saadant, ansaa han sig for bunden derved; men efter sit personlige Skøn kunde han ikke se Hindringer, og han gik saa vidt i sin Fortrolighed, at han erklærede: „hans Mening vilde ikke være os imod“.

Den 27de Apr. tog Dreyer til Aranjuez, hvor han opholdt sig i de følgende Maaneder. Strax gik han til Floridablanca, som forsikrede ham, at Sagen var ingenlunde gaaet ham i Glemme; men siden Ankomsten til Aranjuez havde der endnu ikke været afholdt noget ordentligt Statsraad: nu skulde de først til at begynde, „i Begyndelsen af denne Uge“, og han kunde blot gentage, at et godt Udfald laa ham højlig paa Hjerte. Forresten var han aabenbart meget angreben af Feber, og Dreyers følgende Depecher (fra 3die Maj) beskæftige sig derfor stærkt med Ministerens Sundhedstilstand og notere omhyggelig, hver Gang han har maattet ty til Kininen og holde sig inde. Overlæsset med Forretninger som Floridablanca var, søgte han dog efter Evne at passe dem trods Feberanfaldene. 7. Maj fik Dreyer talt med ham, der atter erklærede: „Jeg vil absolut have Ende paa denne Sag og afgøre den med Dem; men De maa lade mig have nogen Tid endnu“. Gesandten svarede, at han skulde nok vente taalmodig. — Efter Modtagelsen af Bernstorfs Brev af 24. Apr. udtaler Dreyer sin Glæde over de modtagne Instruxer og over nu at kunne handle

uden Frygt for at desavoueres. Af Bernstorfs Udtalelser havde Gesandten forøvrigt faaet det Indtryk, at „Afstaaelsen af Øen Bique for Tiden ikke er saa ønskelig for os som en Erstatning i Penge, derfor vil jeg af al Magt søge at lede Forhandlingen hen derpaa; thi jeg tilstaar Deres Excellence, at jeg ikke tør smigre mig med at kunne faa det herværende Hof til at træffe en Ordning med det engelske med Hensyn til at garantere os den rolige Besiddelse af denne Ø ligeoverfor Englænderne [d. v. s. han kunde egentlig godt have sparet sig at spekulere i Moldenhawers diplomatiske Mission!]“.

Floridablanca var imidlertid bleven saameget Rekonvalescent, at Dreyer kunde faa talt med ham 1ste Juni, efter endnu at have indsendt til Premierministeren nogle Klager fra danske Konsuler i Spanien. Han fik et Svar, hvormed han var „grumme lidt tilfreds“. Der var gennem Marineministeriet kommet Erklæring fra den Kommission i Cadiz, som skulde undersøge de danske Erstatningskrav, og den lød — ligesom tidligere — paa, at man maatte prøve Berettigelsen af Fordringerne for hvert enkelt Skibs Vedkommende: saadan bar man sig ad overfor Sverig. „Men“, vedblev Floridablanca, „hvis De foretrækker at komme til et Arrangement som det, De har foreslaaet mig i Deres Memoire af 25. Marts, maa De lade mig have nogen Tid til at fremsætte min Mening og komme overens med Ministeren for Indien og med Andre. Jeg maa imidlertid desangaaende sige Dem, at Hr. de Musquiz allerede har underrettet os om, at man i Kjøbenhavn har talt til ham om en Afstaaelse til Dem [d. e. til Danmark] af Øen Borriquen, som Vederlag for nogle Forter paa Guineakysten, De vilde overlade til

det filippinske Kompagni¹⁾." Dreyer, som efter eget Sigende blev ligesaa overrasket som lidet tilfreds over dette Svar, var nær ved at udbryde, at det kunde Ministeren jo have sagt lige strax, men foretrak dog at anslaa en blidere Tone. Han var, sagde han, aldeles overbevist om de danske Kaptajners Sandfærdighed, men kunde ikke indvillige i at lade Kommissionen i Cadix dømme herom; han havde stolet trygt paa Grevens Tilsagn og aldrig ventet at faa et Svar, der var saa lidt overensstemmende med hvad han tidligere havde sagt og skrevet. „Naa“, sagde Floridablanca i en meget venlig Tone, „vil De ikke have, at jeg skal give Dem saadant et Svar, men at vi faar Sagen afgjort mellem os, saa maa De give mig lidt Tid endnu til at raadspørge forskellige Personer og blive enig med dem om paa hvad Maade vi skal entrere paa Deres Forslag angaaende Afstaaelsen af Borriquen“. Hertil bemærkede Dreyer rolig, at heller saa han dette, end han vilde tage imod et Svar som det, han havde faaet, og som kun vilde hæmme det gode Forhold mellem begge Hoffer. „Forresten maatte jeg tilføje og meddele ham, at jeg ikke havde mindste Begreb om hvad Hr. de Musquiz kan have berettet om indledende Skridt eller Forhandlinger med ham [!] angaaende en Udvexling af nogle guineiske Forter mod Øen Bique, derfor kunde jeg ikke lytte hertil eller komme ind paa nogen Diskussion derom: havde der virkelig været nogle Forhandlinger i Gang om en slig Plan, kunde man kun betragte den som en Idé, der var fremsat af et Handelsselskab ligeoverfor det filippinske Kompagni uden min Regerings Kundskab eller Bemyn-

¹⁾ Altsaa den Moldenhawerske Underhandling. Slmg. S. 230 ang. Musquiz' Rapporter.

digelse; at jeg ligeledes var overbevist om, at Deres Excellence [Bernstorf] ikke havde ytret et Ord derom til Hr. de Musquiz, og følgelig kunde jeg heller ikke til-lade mig at tale derom eller svare paa noget Tilbud i saa Henseende uden udtrykkelig Befaling og Instrux. Noget Andet var det Tilbud, hvormed jeg var fremkommen i mit Brev og min Memoire af 25. Marts; hvad det angaar, kendte jeg fuldstændig min Regerings Anskøvelser og Dispositioner og var bemyndiget til at kunne indlade mig paa Forklaringer og Diskussion desangaaende. Her-til svarede Grev Floridablanca, at han vidste heller ikke noget om den foreslaaede Bytteforretning, men at Kongen havde talt til ham derom, enten fordi han havde erfaret noget om den gennem Hr. de Musquiz' Indberetninger, eller fra Direktionen for det filippinske Kompagni, eller fra en anden Person, hvem det nu kunde være [vist-nok Sandhed med Modifikation]. Jeg sluttede med at forsikre Ministeren om min fuldstændige Uvidenhed an-gaaende denne Sag [atter Sandhed med Modifikation]*.

Til Bernstorf henvender Dreyer sig derpaa med følgende Ord: „Jeg kan tydelig forestille mig Deres Excellences Forbavselse og Overraskelse over denne Beretning om min Samtale med Hans Exc. Grev Florida-blanca. Men jeg haaber, at De naadigst vil bifalde, at jeg ikke ligeoverfor Ministeren kraftigere tilkendegav min Overraskelse over det nye Sprog, han førte, og den mærkelige Vending, han søgte at give min Underhandling med ham. — — — [I Ciffre:] Jeg tror at have skimtet, at hans Hovedformaal kun var at vinde Tid for at skaffe sig grundig Oplysning om det saakaldte [!] Tilbud fra vor Side vedrørende den omtalte Bytteforretning; thi hans Tale var snarere undvigende end positiv, den-

gang jeg erklærede, at jeg ikke vidste det ringeste angaaende den ovenfor nævnte Udvexling. Jeg ser godt, at man vil kombinere det formentlige Tilbud med mit Forslag og saaledes fordyre Afstaaelsen af Øen Bique. Jeg har gjort hvad der var mig muligt for at afvende en Begivenhed, som jeg kun altfor tydelig har forudset. [Her og i det Følgende sigter han aabenbart til Moldenhawer og hans Sendelse.] De Beviser, jeg har i Hænde, vidne om — og ville, ifald det skulde blive nødvendigt, komme til at vidne om — min Forudseenhed og min Konduite ved denne Lejlighed. Mine Formaninger og Raad har man ikke taget Hensyn til, og der falder da — tør jeg haabe — ingen Bebrejdelse og intet Ansvar for Følgerne paa mig“. Smerteligt er det dog for ham at se Sagen strande just da man kunde haabe det Bedste af Floridablanca's venlige Stemning. Men han stoler paa Bernstorfs Retfærdighedsfølelse og den Godhed, han saa ofte har vist ham, saa han er ligegyldig med Hensyn til personlige Ubehageligheder og skal af al Magt søge at gøre sin Pligt. — Der er noget Komisk i saaledes at se de to konkurrerende Ambassadører, Schimmelmanns og Bernstorfs, hver for sig slaa sig for Brystet og paaberaabe sig ubrødelig Pligttroskab.

Atter kom en Tid, da Floridablanca var utilgængelig: han var stærkt optagen af Forretninger, enten Reformer i den indre Styrelse eller Ordningen af Stridsspørgsmaalet med Algier. „Men tror han“, siger Dreyer, „at faa mig gjort bøjelig og føjelig ved Kneb og Krogveje, for at vinde Tid og til Slut holde mig for Nar, saa tager han visselig fejl“. Svare Gerningerne ikke til Premierministerens Løfter, skal han nok faa alle disse at høre. Endelig opnaaede Dreyer en ny Samtale med Floridablanca; men

den var desværre ikke synderlig mere tilfredsstillende end den forrige¹⁾. Gesandten mindede Premierministeren om hans Tilsagn og udtalte, at han ikke forstod, hvad der saa pludseligt havde faaet ham til at skifte Sind: hvad maatte hans Regering tro om de indbyrdes modsigende Beretninger, han var nødt til at sende den lige efter hinanden? Og som Følge af Ministerens Ord havde han allerede givet de i Sagen interesserede danske Undersaatter Haab om snart at udfries af deres Uro og utaalmodige Forventning. Floridablanca's Svar gik ud paa, at han havde aldeles ikke forandret sin Tænkemaade; men for Øjeblikket stod det ikke til ham at tage nogen Beslutning: han havde flere Gange talt til Koloniministeren om dette Anliggende, og før han modtog dennes Erklæring, kunde han intet sige, eftersom det oprindelig hørte ind under det andet Ministerium. Anden Vej var der ikke at gaa; naar man ikke vilde lade Kravene undersøge enkeltvis. Herom vedblev Dreyer og Floridablanca at disputere. I det Afsnit af Depechen som er affattet i Ciffre fortæller Dreyer, at han gik Ministeren saa haardt paa Klingen i Samtalens Løb, at Floridablanca blev hidsig og var lige ved at fare op. „Men da jeg godt veed, at han søger paa den Maade at slippe ud af Knibe og saa siden skyder Skylden paa den som han har at forhandle med, bad jeg ham i en blid og venskabelig Tone om at lade være at blive vred, idet jeg forsikrede ham, at det skulde ingensinde lykkes ham at faa mig til at svare heftigt“. Herved afvæbnedes Floridablanca, som paany slog ind paa en mild og fortrolig Tone. Bernstorff maa endelig ikke tro, siger Dreyer,

¹⁾ Depeche af 18. Juni.

at han stoler i videre Grad paa Floridablanca's smukke Ord; men den eneste rigtige Maade at tage Tingen paa er at bekæmpe ham med hans egne Vaaben.

Gennem hele Aaret 1787 maatte Danmarks Repræsentant i Madrid fortsætte sin Kamp. Floridablanca, der var overbebyrdet nok i Forvejen, havde efter Galvez' Død ogsaa overtaget de fleste af Koloniministerens Forretninger, hvad der naturligvis just ikke hjalp til Sagens Fremme. I den sidste af dette Aars Depecher fra Dreyer (23. Dec.) er der kun Tale om Løfter fra den spanske Premierministers Side, Haab om dog snart at faa endt den ubehagelige Underhandling og Ærgrelse over, at det endnu ikke er sket. Det synes nu blot at være Erstatningen i Penge, der er paa Tapetet; Tanken om Øens Afstaaelse lader til at være skrinlagt.

Saalænge Dreyer var dansk Gesandt i Madrid kom der intet Resultat ud af Danmarks Erstatningskrav — og heller ikke i lange Tider derefter. Spaniens gamle Gæld til Danmark omtales i Fredstraktaten mellem de to Lande af 14. Aug. 1814¹⁾; men først i Anledning af Sundtoldens Ophævelse og Afløsning oprettedes en Special-Traktat angaaende Afgørelsen af hvad den spanske Krone fra gammel Tid skyldte Danmark, dat. Madrid 25. Febr. 1860²⁾.

Endnu i Midten af Juni Maaned havde Moldenhawer ikke forladt Madrid. Da fik han, som han siger i Brev til Grev Castañeda (udat. Koncept i Mold. Pap.), „ad

¹⁾ Spanien vedgaar her udtrykkelig sin gamle Gæld til Danmark, som den var i Begyndelsen af 1808.

²⁾ Danske Traktater efter 1800, 2. Saml. I (Kbh. 1874), S. 264—66. Se ogsaa Hist. Tidsskr., 7. R., IV, S. 296 f.

indirekte Vej nogle ligesaa uforudsete som foruroligende Oplysninger“ om hans Kommittenters Tavshed. De ikke helt klare Udtryk, hvori han meddeler dette, skulle vel forstaas saaledes, at en velvillig Sjæl havde i sin Tid underrettet den danske Regering om hans paatænkte, snarlige Bortrejse. Den planlagte Rejse til Granada og Andalusien maatte han ofre, dels fordi Aarstiden var altfor fremrykket, dels fordi han ikke var i Humør til at optage nye Indtryk. Han vilde nu vælge den korteste Vej til Hjemreisen. Derhos bad han den spanske Embedsmand bringe sin høje Chef, Grev Floridablanca, en underdanig Hilsen og antyde for ham, hvor umaadelig glad Moldenhawer vilde blive over at modtage et Svar paa den latinske Skrivelse, han havde sendt ham. Denne haves i Koncept og angaar aabenbart den samme „Gave“, som er omtalt ovenfor S. 220. I vidtløftige og ciceroniansk elegante Vendinger fremstiller Professoren her sin Plan for det Værk, der skal være en Frugt af hans Studier i spanske Bibliotheker: det skal omhandle de spanske Araberes Litteratur, Jøderne i Spanien og deres Litteratur samt Skriftoverleveringen, og han beder om at maatte tilegne det til „Spaniens Stjerne og Menneskeslægtsens Pryd og Glæde“. Hvorvidt Floridablanca gav skriftlig Tilladelse til Dedikationen, veed jeg intet om; Værket blev aldrig til Noget. En Del af dets Indhold, nemlig de orientalske og bibelske Studier, inddroges under hans Plan fra 1809 om et saakaldt „Museum“, der skulde staa i Forbindelse med det store kongelige Bibliothek, — et Projekt, som heller ikke realiseredes. —

At Moldenhawer nu havde strøget Diplomathammen af sig og atter stod som den rejsende Videnskabsmand,

ses af de sidste Breve fra Spaniere. Det ene er en Anbefaling for ham fra Grev Campomanes til Legationssekretæren D. Domingo Iriarte i Paris (Madrid 18. Juni 1787, Kopi med Mold.'s Haand), hvori han kaldes „en dansk Lærd, en brav Mand, som jeg sætter overmaade Pris paa, fordi han er saa elskværdig, dels ved sin litterære Dannelses, dels ved den ejendommelige Beskedenhed, hvorved de Mænd udmærke sig, hvis Tid er optagen af nyttige Forskninger, og som kende Menneskene“. Han skal i Paris søge at skaffe Campomanes nogle Manuskripter, der angaa den spanske Historie, og dersom det lykkes ham, anmodes Iriarte om at sende dem til Madrid paa den mest betryggende Maade.

Vi ere nutildags bedre underrettede end Moldenhawer, medens han var i Spanien, om Hovedgrunden til, at han ingen Efterretning fik fra det østersøisk-guineiske Kompagnis Direktion. Det østersøisk-guineiske Kompagni havde nemlig ophørt at existere, og Finansminister Schimmelmann beklædte altsaa ikke mere Direktørstillingen. Medens Moldenhawer negotierede for det i Spanien, havde — som tidligere nævnt — en Kommission undersøgt dets Sager og var kommen til det Resultat, at det aldeles ikke kunde vedblive at bestaa. Samtidig plejede Schimmelmann hemmelige Underhandlinger med Handelshuset De Coninck & Reiersen om Overtagelse af Selskabets Aktiver og Passiver. 29. Maj 1787 indstillede Finanskollegiet til Kongen, at Kompagniet opløstes og dets Effekter overdroges til nogle solide Handelsherrer, og 11. Aug. afsluttedes Kontrakten med De Coninck & Reiersen samt W. Pingel, De Conincks Svigersøn; senere traadte Agent Meyer og J. Prætorius

til, og Schimmelmänn var hemmelig Participant i Firmaet¹⁾.

Det kan ikke nægtes, at den Behandling, man viste Kompagniets Udsending ved at lade ham gaa i Spænding og Uvished Uge efter Uge i et langt bortliggende Land, — medens vor Gesandt med den danske Udenrigsministers Vidende og Villie, men Moldenhawer uafvidende²⁾, førte en Underhandling, som egentlig var given Moldenhawer i Hænde, hvilket baade Bernstorff og Dreyer i Virkeligheden godt vidste af —, at en saadan Behandling just ikke kan kaldes „fair“. Det vil erindres, at siden Begyndelsen af Februar synes hans Kommittenter slet ikke at have skrevet et Ord til ham, og omend de efter hans Breve fra Slutningen af Maj vel kunde tro, at han var ifærd med at bryde op fra Madrid, vare jo disse Breve knapt nok komne til Kjøbenhavn, dengang Moldenhawer mente at være fuldt berettiget til at forlade den spanske Hovedstad. Ikke engang fra sin Ven Kirstein havde han hørt en Stavelse, uagtet hans Opholdssted dog nok i alle Tilfælde havde kunnet opspores. Alt i alt er jo Sendelsens Historie mere kuriøs end opbyggelig. Indledet paa en ubehændig Maade, præget af Schimmelmans altfor fantasirige Aand, hæmmet af Statens Makkerskab med et Handelsselskab som stod paa svage Fødder, maa Underhandlingen fra første Færd siges at have frembudt ringe Udsigter til et godt Resultat. Hertil kom, at man omsider ikke kunde undgaa at faa med en saa overordentlig vanskelig og snedig Personlighed at gøre som den spanske Premierminister. Og endelig var

¹⁾ Slmg. Nathanson, anf. Skr., 2. Udg., S. 752—53; Schovelin, anf. Skr., II, S. 134—35.

²⁾ At han dog fik noget at vide derom var jo ikke Dreyers Skyld.

Valget af Moldenhawer som diplomatisk Udsending næppe rigtig heldigt. Med alle sine gode spanske Forbindelser og sin Evne til at omgaas Spaniere var han for meget Stemningsmenneske til at bevæge sig med Ro og Koldblodighed i en prekær Stilling, og han har desuden været mere optagen end gavnligt — synes det — af at sætte sine Rapporter i sirlig Stil. Men rigtignok har han ogsaa været forfulgt af ligefremt Uheld, som Ministrene Galvez' og Floridablanca's Sygdomstilfælde. Og hvad skulde han stille op, dengang Dreyer begyndte at agitere bag hans Ryg? Man har da ogsaa Grund til at tro, at en vis Følelse af begaaet Uret har været medvirkende, da man i de nærmest paafølgende Aar lod den ene Æresbevisning lige efter den anden blive den uheldige diplomatiske Dilettant til Del. Moldenhawer var paa sin Hjemrejse naaet i Slutningen af August til Hamborg, hvor han den 29de kvitterede for et Beløb af lidt over 1630 Mark Banko, udbetalt ham af det kongelige Bank-Kontor i Altona, „i kongelige Tjenestesager“ for Grev Schimmelmanns Regning. Snart, om Efteraaret, var han atter i Gang med sine Universitetsforelæsninger. Men paa samme Tid ansøgte han om den ved Jon Erichsens Død (29. Marts 1787) ledigblevne Stilling som Overbibliothekar ved det store kongelige Bibliothek. Han havde i Madrid tilfældig faaet fat i en Avis, hvori der stod, at Erichsen var død, og i Koncepten til en af sine Depecher til Schimmelmann giver han den stærke Attraa Udtryk, som han følte efter at komme i Besiddelse af dette Embede og røgte en Gerning, hvortil han havde forberedt sig i sit Livs bedste Aar. Han bruger her omtrent samme Vendinger som i sin formelle Ansøgning om Pladsen (se Citatet hos Wer-

lauff.) 9. Maj 1788 modtog han sin Udnævnelse¹⁾, uden dog at miste sin Professorstilling. Aaret derefter gaves der ham Sæde i Videnskabernes Selskab, og 1780 blev han Medlem af Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler. Et varigt Minde om hans Spaniensrejse fik Bibliotheket i et Antal spanske Haandskrifter og trykte Bøger, som efter hans Død tilfaldt det. Denne Samling var oprindelig endnu betydeligere; men da han besluttede sig til Opbrud fra Madrid, skilte han sig, for at Rejsen ikke skulde blive for dyr, ved en Del af de Sager, han havde erhvervet, og som han efter eget Sigende havde bestemt for vort Bibliothek (ifl. en af hans sidste Rapporter til Schimmelmann).

Men de guineiske Forter Fredensborg, Kongensten og Prinsensten vedblev endnu i lang Tid at staa under den danske Konges Scepter, indtil de ifølge Traktat af 17. August 1850 solgtes til Storbritannien tilligemed de to andre Etablissementer: Christiansborg og Augustaborg; Købesummen var 10000 Pund Sterling.

Og Krabben-Eiland? „Planterne paa St. Croix“, skriver Isert, der kom til Vestindien 1787, „smigre sig endnu stadig med det Haab, at der maaske engang vil blive truffet Overenskomst mellem Hofferne i Madrid og London til Gunst for vor Nation, i hvilket Tilfælde da en stor Del Indbyggere derfra vil drage derover med deres Slaver, idet Jorden paa St. Croix allerede er temmelig udsuget, undtagen paa nogle Steder, og Krabben-Eiland har det Fortrin at besidde frisk Kildevand foruden at have flere andre Fortrin²⁾. Ogsaa H. West, der giver

¹⁾ Werlauff, Efterretn. om det st. kgl. Bibliothek, 2. Udg., S. 245—47.

²⁾ P. E. Isert's tidligere anf. Rejseskildring, S. 288.

en længere Beskrivelse af Øen, som han besøgte omtr. 1790, siger, at den „har i de sildigere Tider tildraget sig Danmarks Opmærksomhed som et Land, hvis lovlige Besiddelse vilde yde anselige Fordele“. Det gælder dog kun om den vestlige Del af Øen. Da han var der, boede ingen andre paa Øen end en eneste kulørt Mand, der tog venlig mod skikkelige Besøgende, og som efter Sigende havde bosat sig derovre paa Grund af ulykkelig Kærlighed. Denne romantiske Eneboer maatte forresten jævnlig flytte sin lille Mark og sin Hytte fra Sted til Sted, naar Vagabunder fra andre Øer havde ødelagt dem for ham¹⁾.

I Løbet af 19de Aarhundrede er Øen bleven anerkendt som spansk Besiddelse samt opdyrket og befolket af Spanierne. 1887 havde den 5975 Indbyggere og en By paa Nordkysten ved Navn Isabel Segunda²⁾. Ved Fredsslutningen i Washington 12. Aug. 1898, efter den spansk-amerikanske Krig, afstodes den ligesom Puerto Rico til de nordamerikanske Fristater.

¹⁾ H. West, Bidrag til Beskrivelse over St. Croix (m. m.), Kbh. 1793, S. 350—61.

²⁾ Vivien de Saint-Martin, Nouveau Dictionnaire de Géographie, under „Viéques“ („Ile Viéque, Ile des Crabes, Ile Biéque, ou Ile Crabe“). — „Den er uden nogensomhelst Erstatning gaaet over i Spaniernes Hænder, og ikke engang da Puerto Rico blev tilbudt de Danske [hvor forlyder ellers Noget herom?], blev Viéquez[sic] omtalt som faktisk dansk Koloni“ (C. F. Paludan, Blade af de dansk-vestindiske Øers Historie, tildels efter utr. Kilder i Arkivet paa St. Thomas. „Museum“ 1894, I, S. 361).